

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Altay Hakyemez

Rättegångskostnader och försumlig processföring

En civilprocessuell studie i anslutning till
18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Martin Sunnqvist

Termin för examen: Period 1 VT21

Förord

I augusti 2013 gick flyttbilen från Lilla Essingen i Stockholm till Lund för att jag skulle studera ekonomi. Jag hamnade på det stökiga studentboendet Parentesen och efter att ha hoppat runt utklädd till tennisspelare i en veckas tid inleddes mina studier. Sedan dess har jag inte ångrat mig en sekund. Efter åtta år, som bland annat innehållit ett år som heltidare på Sydsvenska nationen, en ekonomie kandidatexamen och ett spårbyte till studier i juridik, är det äntligen dags att testa vingarna och ge mig ut i verkligheten.

Under arbetet med den här uppsatsen har jag fått hjälp från många håll. I särställning står min handledare Martin Sunnqvist, som med tålmod, idériedom, intresse och kunnsighet har hjälpt mig få fason på uppsatsens innehåll och upplägg. Min älskade Laura har korrekturläst och kommit med kloka synpunkter på materialet. Advokat Stephanie Stensson, Stefan Wendén och biträdande jurist Gustaf Strand på Moll Wendén Advokatbyrå i Malmö har gett mig möjligheten att diskutera och arbeta en tid med praktiska frågeställningar.

Som tonåring tog jag mig till Lund utan att känna någon. Idag lämnar jag min studietid som en vuxen och rik man. Uppvuxen med hjälp från min alma mater, Lunds universitet, och olika case-övningar på Parentesen. Rik på nya vänner och bekantskaper som har öppnat sina hjärtan för mig. Rik på familj som har visat mig ovillkorlig kärlek. Rik på den stöttning, omtanke och uppfinningsriksdom Laura har visat mig och som vägleder mig än idag.

Från mig till alla er – ett hjärtligt tack!

Möllevången i maj 2021

Altay Hakyemez

Innehåll

Summary	4
Sammanfattning	6
1. Inledning	8
1.1 Ett möte mellan två ytterligheter	8
1.2 Syfte och frågeställningar	10
1.3 Metod och material	10
1.3.1 Metod	10
1.3.2 Material och forskningsläge	11
1.3.3 Avgränsningar	12
1.3.4 Terminologi	14
1.4 Disposition	15
2. Idé- och rättshistorisk utveckling	17
2.1 Straffteorin	17
2.2 Skadeståndsteorin	19
2.3 Rättsskyddsteorin	20
2.4 Nödvändiga rättegångskostnader	22
2.5 Ansvar för försumlig processföring	23
3. Handläggning och omfattning av rättegångskostnader	26
3.1 Förlorande parts kostnadsansvar	26
3.3 Handläggning av ersättningsanspråk	29
3.4 Kostnadsberäkning i praxis	30
3.4.1 Nödvändiga kostnader	31
3.4.2 Skälig ersättning	32
3.4.3 Presumtioner	34
3.5 Sammanfattande diskussion	38
4. Kostnadsansvar vid försumlig processföring	46
4.1 Ersättning för försumlig processföring	46
4.2 Parts ersättningsskyldighet	49
4.3 Företrädarens ersättningsskyldighet	53
4.4 Sammanfattande diskussion	55

5. Målundersökning	62
5.1 Urval och metod	62
5.2 Undersökningens resultat	64
5.2.1 Framgångsrika mål	64
5.2.2 Fördelning utifrån ombud	64
5.2.3 Fördelning utifrån ex officio-prövning	64
5.2.4 Fördelning utifrån lagrum	64
5.2.5 Fördelning utifrån försumlighetsgrunder	65
5.3 Slutsatser	66
5.4 Svepande domskäl	68
6. Jämförelse av kostnadsreglerna	72
6.1 Bestämmelsernas syfte och utveckling	72
6.2 Bestämmelsernas tillämpningsområde	73
6.3 Bestämmelserna ur ett partsperspektiv	74
6.4 Förslag till omformulering	76
7. Sammanfattande slutsatser	81
8. Avslutande reflektion	84
Käll- och litteraturförteckning	86
Rättsfallsförteckning	91
Bilaga 1: Sammanställning över undersökta försumlighetsdomar	93

Summary

A key principle within Swedish civil procedural law is that the prevailing party in a trial shall be reimbursed for costs caused by the need to safeguard his rights and interests. However, under Section 8 in Chapter 18 of the Swedish Code of Judicial Proceedings (1942:740), a court may rule that the prevailing party shall not be awarded the full costs of his demand if the costs have not been reasonably incurred to safeguard his rights and interests. According to Section 6 in the same chapter, the losing party may be reimbursed for his litigation costs if the prevailing party has been negligent in the course of action. Practitioners and academic writers have suggested that the latter rule is seldom applied and that a possible explanation for this could be that the rules overlap.

The aim of this thesis is to examine and analyse the judicial practice of the Swedish cost allocation rules in Section 6 and 8 in Chapter 18 of the Swedish Code of Judicial Proceedings. Case law regarding reasonably incurred litigation costs and liability for costs due to culpable negligence has been analysed in particular. In addition, a survey of all cases of culpable negligence in the course of action in all instances between March 2016 and February 2021 has been conducted. The results show that the cost allocation rules due to culpable negligence have been applied in approximately thirty cases each year, and that the rules are predominantly used as intended. Building on the findings of the survey, there may be reason to recommend the Swedish courts to write more detailed judgements, to avoid the risk of limiting the establishment of new precedents in appellate courts.

A closer comparison between Section 6 and 8 in Chapter 18 of the Swedish Code of Judicial Proceedings shows that both have evolved to overlap in cases where a party

takes unnecessary action during the proceedings. The function of the rules, however, differ when it comes to the assessments of the court, and the latter rule can also be used to address inactivity from a negligent party. In order to enhance predictability, reduce overlap between both rules, and achieve more effective legal protection in the cost rules, it can be argued that Section 8 in Chapter 18 of the Swedish Code of Judicial Proceedings should be rephrased to clarify the estimation of reasonably incurred costs and include a subparagraph about reduction of reimbursement for litigation costs when the prevailing party has been negligent in the course of action through action or inactivity, thereby replacing Section 6 in Chapter 18 of the Swedish Code of Judicial Proceedings.

Sammanfattning

En huvudprincip i den svenska rättsordningen är att den vinnande parten i en rättegång ska få gottgörelse för de kostnader man haft för att tillvarata sin rätt. Har en kostnad inte varit skäligen påkallad för att tillvarata vinnande parts rätt, kan rätten komma att döma ut ett lägre belopp än vad den vinnande parten yrkat ersättning för, enligt 18 kap. 8 § rättegångsbalken (1942:740). Enligt 6 § i samma kapitel kan även den förlorande parten i en rättegång få ersättning för ökade rättegångskostnader till följd av den vinnande partens försumliga processföring. I doktrin har anförts att den senare bestämmelsen sällan tillämpas och att detta kan bero på en överlappning mellan bestämmelsernas tillämpningsområden.

Uppsatsens syfte är att undersöka och analysera rättstillämpningen av reglerna om fördelning av rättegångskostnader i 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken. Rättspraxis rörande skäligen påkallade rättegångskostnader och kostnadsansvar på grund av försumlig processföring har analyserats särskilt. Därutöver har en målundersökning genomförts på samtliga mål om kostnadsansvar på grund av försumlig processföring i både under- och överrätt under perioden mars 2016 till februari 2021. Det konstateras att bestämmelserna om försumlig processföring tillämpas i ungefär ett trettiotal mål varje år på ett övervägande ändamålsenligt sätt. Målundersökningens resultat ger emellertid anledning att förorda att domstolarna skriver mer utförliga domskäl för att inte riskera att hämma ny överrättspraxis i ett område som redan har förhållandevis lite praxis.

En närmare jämförelse av 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken tyder på att bestämmelserna har utvecklats så att de överlappar varandra i de fall en part vidtar onödiga åtgärder genom aktiv handling under rättegångsförfarandet. Bestämmelserna

skiljer sig dock åt i fråga om hur bedömningen går till, och endast den ena bestämmelsen kan angripa försumlig parts passivitet. För ökad förutsebarhet, minskad överlappning mellan bestämmelserna och ett stärkt rättsskyddande intresse i kostnadsreglerna föreslås att 18 kap. 8 § rättegångsbalken omformuleras för att förtydliga omfattningen av skäligen påkallade rättegångskostnader, samt att inkludera ett stycke om nedsättning av rättegångskostnader på grund av försumlig processföring genom handling eller passivitet genom att ersätta nuvarande 18 kap. 6 § rättegångsbalken.

1. Inledning

1.1 Ett möte mellan två ytterligheter

“The question at issue is only a question of costs, a mere bud on the forest tree of a parent suit, and really will come to a settlement in one of these days.”¹

– *Charles Dickens*

Huvudregeln i 18 kap. 1 § rättegångsbalken är att den part som förlorar i en rättegång ska ersätta den vinnande partens rättegångskostnader. Utgångspunkten är en tanke med romerska anor, nämligen att förlorande part genom sin rättsstridiga vilja bär skuld till att rättegången initierats. Regeln är dock inte absolut. I 18 kap. 8 § rättegångsbalken anförs att ersättningsskyldigheten endast ska omfatta kostnader som anses vara skäligen påkallade för tillvaratagandet av partens rätt. 18 kap. 6 § utgör en processuell sanktionsmöjlighet som kan användas för att vinnande part ska bära en del av motpartens kostnader, exempelvis genom att ha orsakat fördröjningar eller merkostnader i rättegångsförfarandet, så kallad försumlig processföring. Både 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken anger alltså skäl för att begränsa ersättningsskyldigheten, men på skilda sätt. Vid en direkt tillämpning av rättegångskostnadsreglerna i 18 kap. rättegångsbalken behöver därför rätten skilja på vilken av dessa två paragrafer som ligger till grund för att ersättning inte ska utgå. Valet mellan vilken paragraf som ska tillämpas aktualiserar en konflikt mellan å ena sidan kostnadsreglernas syfte att främja en snabb och billig konfliktlösning, å andra sidan processens rättsskyddande funktion. I mötet mellan dessa två ytterligheter uppstår oundvikligen frågan: kan de samexistera, och i sådant fall hur?

¹Dickens (1852) s. 6. Meningen framförs av the Lord High Chancellor och syftar på kostnadsfrågan i det berömda men fiktionella rättsfallet ”Jarndyce and Jarndyce” som rör ett stort arv och som har hållit på under flera generationers tid. När målet efter en lång tid avgjordes gick förstås hela kvarlåtenskapen till att täcka olika kostnader med anknytning till rättegången.

Enligt Lindell finns indikationer på att 18 kap. 6 § rättegångsbalken sällan tillämpas, och att rätten i stället tillämpar 18 kap. 8 § rättegångsbalken eftersom de båda bestämmelserna överlappar.² Även i förarbeten och doktrin är en allmän uppfattning att reglerna om försumlig processföring tillämpas restriktivt.³ Till stöd för denna uppfattning hänvisas till Rättegångsutredningens (1977–87) målundersökning som publicerades år 1982 och omfattade omkring en sjättedel av alla dispositiva mål som avslutats genom dom⁴. Rättegångsutredningen fann att försumlig processföring resulterar i beslut om särskilt kostnadsansvar i högst några tiotal fall per år.⁵ Att tillämpa bestämmelserna restriktivt eller överlappande trots att de är tänkta att tillämpas på olika sätt, riskerar dock att skapa obalans vid riskfördelningen samt rättssäkerhetsproblem för processande parter och ombud. Sedan målundersökningen genomfördes för snart fyrtio år sedan har åtgärder vidtagits för att 18 kap. 6 § rättegångsbalken ska tillämpas i större utsträckning, och därför finns nu ett behov av att på nytt kartlägga hur kostnadsreglerna tolkas och tillämpas i praktiken.⁶

²Lindell (2017) s. 325. Se även Heuman (2016) s. 81 ff. om att båda lagrummen hade kunnat tillämpas i NJA 1970 s. 442. Jfr. Fitger m.fl. (2020) i kommentar till 18 kap. 8 § rättegångsbalken som påstår att gapet mellan att en kostnad behandlas enligt 18 kap. 6 och 8 §§ är tämligen stort. Även Wejedal och Bellander har bekräftat gapet. Se Wejedal (2017) s. 123 och Bellander & Berntorp (2020) s. 762.

³I prop. 1999/2000:26 s. 100 f. uttalade departementschefen: "Man bör ha i åtanke att bestämmelser om försumlig processföring sällan kommer till användning". Lindell påpekar att bestämmelsen i 18 kap. 6 § rättegångsbalken används sparsamt i praxis, se ex. Lindell (2017) s. 309; Lindell (1993) s. 132. Se även Ekelöf m.fl. (2018) s. 269 och Heuman (1987) s. 47 som konstaterar att bestämmelserna sällan tillämpas.

⁴SOU 1982:26 s. 213 f. Målundersökningen var en del i Rättegångsutredningens uppgift att göra en översyn av rättegångsförfarandet i allmän domstol. Jacobsson (1964) s. 220 f. utredde redan på 60-talet i vilken utsträckning 18 kap. 6 § rättegångsbalken tillämpades och fann lagrummet inte hade åberopats någon gång under vid Svartlösa domsagas häradsrätt 1959–1963. Vid fyra andra underrätter mellan 1948–1962 tillämpades dock lagrummet sammanlagt sex gånger.

⁵SOU 1982:26 s. 214.

⁶Exempelvis har 18 kap. 14 § rättegångsbalken uppdaterats så att frågan hamnar inom domstols officialprövning, se SOU 1982:26 s. 215 och prop. 1986/87:89 s. 121 ff.

1.2 Syfte och frågeställningar

I uppsatsen undersöks och analyseras reglerna om fördelning av rättegångskostnader. Ytterst syftar framställningen till att utvärdera om 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken kan samexistera, och i sådant fall hur.

Mot bakgrund av syftet utgår framställningen från följande frågeställningar:

- Vilka rättegångskostnader är ersättningsgilla i svensk rätt?
- När utgår rättegångskostnader på grund av parts försumlighet?
- I vilken utsträckning tillämpas reglerna om försumlig processföring?
- Hur förhåller sig regeln om rättegångskostnadernas omfattning och reglerna om parts försumliga processföring till varandra?
- Hur bör kostnadsreglerna om försumlig processföring utformas?

1.3 Metod och material

1.3.1 Metod

I huvudsak bygger denna uppsats på traditionell juridisk metod, vilket innebär att lösningen på ett rättsligt problem konstrueras genom att en rättsregel appliceras på problemet.⁷ Först beskrivs och diskuteras gällande rätt, och utifrån diskussionen ges sedan förslag på ett alternativt tillvägagångssätt för en framtida rätt (de lege ferenda), i syfte att lämna ett bidrag till grund för rationella beslut. Vid tillämpning av den traditionella juridiska metoden utgår undersökningen från de allmänt accepterade rättskällorna där den rådande rättskällehierarkin består av lagstiftning, rättspraxis, lagförarbeten och den rättsdogmatiskt orienterade litteraturen.⁸ Metoden ger dock inte svar på viktiga frågor som i vilken utsträckning reglerna om försumlig

⁷Olsen (2004) s. 115.

⁸Kleineman (2018) s. 21.

processföring tillämpas, på vilka grunder och hur stor andel av målen som vinner bifall. Därför kompletteras den traditionella juridiska metoden av en empirisk undersökning av mål där frågor om försumlig processföring aktualiserats. Majoriteten av avgörandena är opublicerade och har hämtats genom databasen Rättsfallsnet som tillhandahålls genom JP Infonet. I kapitel sex redogörs närmare för vilka kriterier som har använts vid sökning och urval av rättsfall till målundersökningen.

1.3.2 Material och forskningsläge

Rättegångskostnader är ett teoretiskt svårt och praktiskt betydelsefullt ämne som dessvärre endast har varit föremål för tre omfattande avhandlingar sedan den nya rättegångsbalkens tillkomst år 1942.⁹ Den första var Jacobssons avhandling *Parts kostnad i Civilprocess*, 1964, som syftade till att undersöka 18 kap. 1–3 och 6–7 §§ rättegångsbalken och särskilt kostnadsreglernas effekt i förhållande till lagstiftarens ändamål med regleringen. Avhandlingen hade tydligt rättsrealistiska inslag och har varit viktig för såväl bakgrundsundersökning som utredningen av syfte och frågeställningar i denna framställning.

I sin avhandling *Rättegångskostnader: Om kostnadsbördan i dispositiva tvistemål* från 2017 gjorde Bellander en omfattande undersökning som särskilt behandlar kostnadsreglerna mot bakgrund av den rätts- och samhällsutveckling som skett under de senaste 50 åren. Även Bellanders resonemang och tankegångar har varit av betydelse för denna framställning. Den tredje undersökningen gjordes år 2017 av Wejedal i avhandlingen *Rätten till biträde: Om biträdeskostnaders hantering vid svenska domstolar*. Wejedals avhandling jämför kostnadshanteringen vid svenska domstolar i tvistemål, brottmål och förvaltningsmål och syftar till att problematisera

⁹Schöldström (2018) s. 415 i anmälan till Bellander som publicerades före Wejedals avhandling.

kostnaderna i relation till idealet om effektivt rättsskydd respektive rätten till effektiv och rättvis domstolsprövning. Särskilt Wejedals resonemang kring 18 kap. 8 § rättegångsbalken har varit intressanta för denna uppsats. Värt att notera är att frågor om försumlig processföring har hamnat utanför syftet för både Wejedals och Bellanders avhandlingar, och att en djupare diskussion om tillämpningen av reglerna om försumlig processföring således har saknats i svensk doktrin.¹⁰

1.3.3 Avgränsningar

Uppsatsen tar sikte på svensk rätt och relevanta lagrum för framställningen är i huvudsak 18 kap. 1, 6, 7, 8 och 14 §§ rättegångsbalken. I denna framställning används 18 kap. 7 § rättegångsbalken huvudsakligen som ett medel för att komplettera och förklara bedömningen av försumlig processföring enligt 18 kap. 6 § rättegångsbalken, eftersom båda paragrafer är baserade på den definition av försumlighet som avses i det senare nämnda lagrummet. 18 kap. 6 § rättegångsbalken kommer därför att stå i förgrunden vid analys och diskussioner, trots att målundersökningen omfattar även 18 kap. 7 § rättegångsbalken.

Målundersökningen är baserad på svensk över- och underrättspraxis under tidsperioden 2016–2021. Undersökningen behandlar endast 18 kap. 6 och 7 §§ rättegångsbalken. Detta beror dels på att urvalet vid en sökning på uttrycket “18 kap. 8 § rättegångsbalken” ger ungefär fem gånger så många resultat som sökningen på “18 kap. 6 § rättegångsbalken”, dels på att tillämpningsområdet för 18 kap. 8 § är bredare vilket gör det svårare att särskilja mål som behandlar frågor som rör onödiga åtgärder i rättegången. En målundersökning av 18 kap. 8 § skulle därför ta tid i anspråk som inte ryms inom ramen för denna framställning. Dessutom har det med

¹⁰Se exempelvis Bellander (2017) s. 35. I enskilda resonemang och delar har dock exempelvis 18 kap. 6 och 18 kap. 8 §§ behandlats i båda avhandlingarna.

tiden utvecklats en gedigen rättspraxis vad gäller 18 kap. 8 § rättegångsbalken som kan anses utgöra ett tillräckligt underlag för att dra slutsatser om hur lagrummet tillämpas.¹¹

Vidare fokuserar denna framställning endast på de situationer där part eller ombud är försumlig under rättegångsförfarandet. Vid försumlighet före rättegången kan den vinnande part som föranlett onödig rättegång åläggas att ersätta motparten för dennes rättegångskostnad enligt 18 kap. 3 § rättegångsbalken. Typexemplet på en onödig rättegång är att den vinnande parten inlett en process utan att motparten har gett en anledning till det. Om en svarande på ett betryggande sätt erbjudit sig fullgöra kärandens anspråk helt eller till den del rätten sedermera finner det befogat, anses rättegången vara onödig. Sådan försumlighet kommer inte att beröras närmare i denna uppsats, dels eftersom domstolen inte kan observera sådan försumlighet före rättegången, dels eftersom den ofta är av en annan karaktär än försumlighet under rättegången.¹²

När en domstol bedömer att en part inte har rätt till ersättning för sina rättegångskostnader utesluter det inte att parten kan vinna framgång med en skadeståndstalan grundad på materiell rätt. En skadeståndstalan grundad på materiell rätt är dock inte huvudsakligen av processuell natur och faller utanför ramen för domstolens bedömning av ersättningsgilla rättegångskostnader i enlighet med 18 kap. rättegångsbalken. I sådana situationer gäller i stället allmänna civilrättsliga

¹¹Se exempelvis NJA 1949 s. 774, NJA 1953 s. 269, NJA 1963 s. 356, NJA 1964 s. 295, NJA 1990 s. 14, NJA 1991 s. 28, NJA 1997 s. 79 och NJA 1997 s. 854.

¹²För mer om 18 kap. 3 § rättegångsbalken, se Ekelöf m.fl. (2018) s. 266 ff. samt Fitger m.fl. (2020) kommentar till förevarande lagrum. Se även Jacobsson (1964) s. 164 f. om gränsdragningen mellan 18 kap. 3 och 6 §§ rättegångsbalken.

regler.¹³ Därför kommer frågan om skadeståndsanspråk grundad på materiell rätt inte att behandlas i denna framställning. Av samma anledning faller straffansvar enligt 9 kap. 3 § rättegångsbalken utanför uppsatsens ramar.¹⁴ Uppsatsen behandlar heller inte fall då båda parter vinner delvis, eftersom det i dessa kan vara svårt att utläsa vilken verkan försumligheten har haft.¹⁵

1.3.4 Terminologi

Rättegångsbalken och Ekelöf definierar rättegångskostnader som ersättningsgilla kostnader i bemärkelsen att den part som ådragit sig en kostnad kan få kostnaden ersatt av motparten.¹⁶ Rättegångsbalkens begreppsbestämning innebär att en och samma kostnad kan betraktas som en rättegångskostnad i vissa måltyper, men inte i andra. Exempelvis omnämns biträdeskostnader som ersättningsgilla rättegångskostnader i vanliga tvistemål enligt 18 kap. 8 § rättegångsbalken, men inte i förenklade tvistemål enligt 18 kap. 8 a § rättegångsbalken. För enkelhetens skull kommer jag i denna uppsats att använda termen rättegångskostnad för alla kostnader som en part ådragit sig till direkt följd av en rättegångs- eller processkostnad, givet att det rör sig om en kostnad som typiskt sett kan ersättas som en rättegångskostnad.¹⁷

¹³Beträffande ersättning för egna rättegångskostnader på avtals- eller skadeståndsrättslig grund, se Ds 1988:66 s. 152 ff. I RH 1981:164 delgavs fel person som därefter orsakade rättegångskostnader av försumlighet. Eftersom personen inte omfattades av 18 kap. 6 § rättegångsbalken kunde personen inte förpliktas att betala merkostnaderna, men det antogs att personen kunde bli betalningsskyldig i en vanlig skadeståndprocess. Angående ansvarsombrott i s.k. processbolag, se NJA 2014 s. 877.

¹⁴Även om den idé och rättshistoriska översikten berör sambandet mellan egentliga straff och den straffrelaterade synen på rättegångskostnadsersättning i viss utsträckning.

¹⁵För mer om när parter vinner delvis se 18 kap. 4 § rättegångsbalken samt Fitger m.fl. (2020) kommentar till samma lagrum.

¹⁶Ekelöf m.fl. (2018) s. 243 f.

¹⁷Jag ansluter mig således till Wejedals användning av uttrycket. Se Wejedal (2017) s. 94 med hänvisningar.

I litteraturen används uttrycken försumlig processföring och vårdslös processföring närmast synonymt för att beskriva samma företeelse. För enhetlighetens skull används endast uttrycket försumlig processföring i denna framställning, eftersom den formuleringen är mest förekommande i litteraturen. På samma sätt används genomgående begreppet kostnadsansvar i stället för ersättningsansvar.

1.4 Disposition

I ovanstående avsnitt har framställningens syfte och frågeställningar presenterats, samt val av metod och material. Kapitel två behandlar den rätts- och idéhistoriska utveckling som ligger bakom rättegångskostnadsinstitutet, med fokus på tiden då 1734 och 1942 års processlagar trädde i kraft. Syftet är att ge en mer djupgående förståelse för hur de ämnen som är av särskilt intresse för denna uppsats har utformats och utvecklats. I kapitlets avslutande avsnitt analyseras utvecklingen av enskilda delar inom rättegångskostnadsinstitutet som är särskilt relevanta för framställningen.

Kapitel tre behandlar gällande rätt i frågor om ersättningskyldighetens omfattning. Först beskrivs hur domstolen ska handlägga och bedöma vinnande parts begärda rättegångskostnader enligt 18 kap. 1, 8 och 14 §§ rättegångsbalken. Därefter diskuteras problem med tillämpning av bestämmelserna.

I kapitel fyra behandlas frågor om kostnadsansvar vid försumlig processföring enligt 18 kap. 6 och 7 §§ rättegångsbalken. Först redogörs för gällande rätt, sedan diskuteras hur bestämmelserna har tillämpats i överrättspraxis med hjälp av praktiska exempel. I kapitel fem kompletteras redogörelsen för 18 kap. 6 och 7 §§ rättegångsbalken med en kvantitativ målundersökning av bestämmelsernas tillämpning mellan 2016–2021, för att se i vilken utsträckning de tillämpas. Först redogörs för urvalet, och därefter presenteras målundersökningens fynd samt vilka slutsatser som kan dras av resultatet.

I kapitel sex jämförs reglerna om försumlig processföring och ersättningsskyldighetens omfattning, tillsammans med en övergripande utvärdering av regelverket och förslag på åtgärder som kan vidtas för att stärka reglernas syfte. I kapitel sju och åtta sammanfattas uppsatsens resultat och avslutande reflektioner.

2. Idé- och rättshistorisk utveckling

Rättegångskostnadsinstitutet bygger på idén att vinnande part i en rättegång har rätt till ersättning och att förlorande part har en skyldighet att ersätta den vinnande parten i en rättegång. Institutet har sitt ursprung i den romerska rätten, i vilken man gjorde en distinktion mellan att ha skälig orsak till att driva en process och att missbruka processen.¹⁸ Rättegångskostnadsbegreppet introducerades till Sverige på 1600-talet i samband med 1614 års rättegångsordinantia och inrättandet av hovrätterna, men begreppets omfattning var svårt att bestämma vid denna tidpunkt.¹⁹ Under de tre följande seklen kom rättegångskostnader att regleras i 1734 års och 1942 års rättegångsbalk.

2.1 Straffteorin

Under 1600-talet och mitten av 1700-talet var *straffteorin* dominerande inom svensk civilprocess. Enligt straffteorin skulle rättegångskostnader uppfattas som en straffrättslig sanktion utifrån presumptionen att den förlorande parten hade visat en rättsstridig vilja. I straffteorin beaktades, utöver förhållandet parterna emellan, även försumlighet och uppsåt i förhållande till staten som var ansvarig för rättsskipningen. Synen på rättegångskostnader som straff härstammar från äldre romersk rätt och överfördes till rättegångsordningen från 1695 och de efterföljande lagförslag som ledde till 1734 års lag.²⁰ Huvudregeln var att den som tvingades kära eller svara för sin rätt, skulle få ersättning för sina nödvändiga omkostnader och merkostnaderna skulle rättas och jämkas.

¹⁸Wildte (1931) s. 6 f.

¹⁹Wildte (1931) s. 32 f. och 59.

²⁰För en utförligare redogörelse om förekomsten i bl.a. äldre germansk rätt eller i landskapslagarna, se Wildte (1931) s. 17 ff.

I 21 kap. 3 § första meningen i 1734 års rättegångsbalk var presumptionen om rättegångskostnader att den “som saken tappar, gälde sin vederdeloman thet alt åter, som han trängd varit ther å kosta”, alltså att den förlorande parten skulle ersätta den vinnande partens rättegångskostnad. Vad gäller den förlorande partens ersättningskyldighet gjordes dock skillnad på sak som var “klar och otvetydig” och sak som var “mörk och tvivelaktig”.²¹ Om saken kunnat avgöras klart och otvetydigt ansågs det inte ha funnits skälig orsak att väcka talan. Den förlorande parten bedömdes då vara skyldig till missbruk av rättegången i förhållande till staten genom att överhuvudtaget ha hänskjutit saken till domstol och skulle därför bestraffas genom böter.²² Den förlorande parten kunde endast gå fri från ersättningskyldighet om det kunde visas att denne inte hade varit försumlig eller haft uppsåt.²³

Om saken “hafva varit så mörk och tvifvelaktig, at man till rättegång skiälig orsak haft”, skulle rättegångskostnaderna enligt 21 kap. 3 § andra meningen av 1734 års rättegångsbalk *kvittas*, alltså att vardera part stod sin kostnad.²⁴ Detta gav domarna mer eller mindre fria händer i alla mål som inte var av helt klar beskaffenhet. Eftersom en sak sällan är klar och otvetydig, blev effekten att ‘huvudregeln’ om ersättningskyldighet för den förlorande parten sällan tillämpades i praktiken och att kostnaderna i stället kvittades i 7 av 10 fall.²⁵ I viss praxis under 1700-talet fann dock

²¹Jacobsson (1964) s. 79. Se även SOU 1982:26 s. 226. Jfr. 21 kap. 4 § i 1734 års rättegångsbalk om motsatta utgångar i två instanser.

²²Gemmel (1899) s. 16; Kallenberg (1939) s. 1508 f.; Munktel (1937) s. 9; Jacobsson (1964) s. 24.

²³Wildte (1931) s. 196.

²⁴21 kap. 3 § andra meningen i 1734 års rättegångsbalk. Se även SOU 1926:33 s. 206 och Munktel (1937) s. 15. Bestämmelsen härstammar från 1614 års rättegångsordinantia som förtydligar innebörden: “Äro skäl till att båda sidor låta saken under domaren komma, gånge där vardera sin kostnad qwitt”. Se Wildte (1931) s. 61.

²⁵Wildte (1931) s. 61 och Munktel (1937) s. 9.

rätten att kärke part skulle ersätta både motpartens kostnader och betala böter. I annan praxis slapp man helt betala böter, utan en rimlig förklaring.²⁶

2.2 Skadeståndsteorin

Utvecklingen mot att oftare kvitta rättegångskostnaderna skedde i både svensk och utländsk rätt. För att bryta trenden argumenterade Adolf Dietrich Weber i stället för *skadeståndsteorin* som fick stor spridning i Sverige under 1800-talet.²⁷ I skadeståndsteorin poängterades den privaträttsliga karaktären hos rättegångskostnader i stället för det offentlighetsrättsliga förhållandet mellan domstolen och parterna.²⁸ Man fokuserade alltså på parternas intressen och satte kostnadsreglernas reparativa funktion i förgrunden – ersättningsskyldigheten skulle primärt syfta till att reparera uppkommen skada hos vinnande part, inte till att bötfälla förlorande part ur offentlighetsrättslig synpunkt.²⁹ Synsättet utgick alltså från att ersättningsskyldigheten skulle utkrävas till följd av att den förlorande partens försumlighet kunde bevisas och det var således inte tal om att helt anknyta ersättningsskyldigheten till den vinnande partens intresse av gottgörelse.

Skiftet från straffteorin till skadeståndsteorin innebar i praktiken att förlorande part ålades böteskyldighet mer sällan.³⁰ Skadeståndsteorin bidrog visserligen till att flytta fokus från det offentlighetsrättsliga till det privaträttsliga, men eftersom ersättningsskyldigheten fortsatt utgick från den förlorande partens bevisade försumlighet innebar det förändrade synsättet ingen skillnad i praktiken och rättegångskostnaderna kvittades oftast mellan parterna. Underrätternas domar under

²⁶Wildte (1931) s. 62.

²⁷Wildte (1931) s. 20.

²⁸Jacobsson (1964) s. 28.

²⁹Jacobsson (1964) s. 27.

³⁰Wildte (1931) s. 413.

1800-talet avslutades ofta med att den enes talan ogillades men att motpartens anspråk på ersättning inte kunde bifallas.³¹

2.3 Rättsskyddsteorin

Både straff- och skadeståndsteorin gav alltså upphov till en växlande praxis där domstolarna dels kvittade rättegångskostnaderna med hänsyn till den förlorande parten, dels minskade kostnadsersättningen i jämförelse med vad vinnande part hade begärt.³² I vissa fall innebar detta att den vinnande parten kunde behöva betala sitt ombud ett högre arvode än den summa som motparten skulle bli skyldig att betala, vilket ledde till att rättegångskostnadens reparativa syfte inte uppnåddes.³³ År 1908 anförde riksdagens justitieombudsman att kvittningen av rättegångskostnaderna hade fått en alltför vidsträckt tillämpning. Samtidigt började man i svensk praxis anamma *rättsskyddsteorin*, ett nytt synsätt hämtat från den tyska och österrikiska civilprocessordningen från 1877 respektive 1895, som byggde på en objektiv kausalitet i stället för en subjektiv.³⁴

Rättsskyddsteorin utgår från att rättegångens ändamål är att garantera medborgarna rättsskydd, och att rättsskyddets syfte inte kan uppfyllas om vinsten är förenad med kostnader.³⁵ För att rättegången ska kunna fylla en rättsskyddande funktion krävs att ersättningsskyldigheten mer renodlat betraktas utifrån vinnande parts perspektiv.³⁶ Ersättningsskyldigheten kan därmed inte vara avhängig den förlorande partens skuld,

³¹Wildte (1931) s. 227.

³²SOU 1938:44 s. 232.

³³Wildte (1931) s. 257 f.

³⁴SOU 1926:33 s. 207 f. Idén har sitt ursprung i Adolf Wachs bidrag under slutet av 1800-talet, se Olivecrona (1960) s. 377f.

³⁵Kallenberg (1939) s. 1514 och Jacobsson (1964) s. 43.

³⁶Kallenberg (1939) s. 1514.

utan måste i stället knytas till utgången i målet. Man ansåg att enbart utgången av ett mål är tillräckligt för att visa att den förlorande parten har processat utan fog, och att det därför ska åläggas den förlorande parten att betala rättegångskostnaderna.³⁷ Därigenom blev ersättningsskyldigheten *strikt* och underrätterna började i regel utdöma ersättning för rättegångskostnad.³⁸

I sitt betänkande till 1942 års rättegångsbalk uttalade Processkommissionen att det inte kan "råda någon tvekan därom, att den grund på vilken ny lagstiftning i ämnet skall bygga, bör vara att processens utgång i regel ska vara bestämmande för frågan om skyldighet att gälda rättegångskostnader".³⁹ Detta uttalande lades därefter till grund för Processlagsberedningens förslag till rättegångsbalk (SOU 1938:44), där man även tillade att rättegångens rättsskyddande syfte inte skulle kunna få fullt genomslag om inte den vinnande parten fick kompensation för de kostnader han haft för att tillvarata sin rätt.⁴⁰ Rättsskyddsteorin har således kommit att utgöra grunden för den nya rättegångsbalkens kostnadsregler. I sitt förslag till rättegångsbalk föreslog Processlagsberedningen regeln: "part som tappar målet, skall ersätta motparten hans rättegångskostnad, om ej annat är stadgat".⁴¹ Denna formulering återfinns i 18 kap. 1 § rättegångsbalken än idag.

³⁷Hassler (1961) s. 28.

³⁸Detta hände även i exempelvis NJA 1929 s. 471. Då ålade Högsta domstolen en förlorande käreande att ersätta motpartens rättegångskostnader trots att både lag och praxis hade saknats för rättsfrågan. Se Ljungholm (1932) s. 236. Beträffande att ersättningsskyldigheten var strikt, se Hassler (1961) s. 318 och Cars (1965) s. 185.

³⁹SOU 1926:33 s. 208.

⁴⁰SOU 1938:44 s. 231. Se även NJA II 1943 s. 227, Prop. 1942:5 s. 39 och Gärde m.fl. (1949) s. 202.

⁴¹SOU 1938:44 s. 38.

2.4 Nödvändiga rättegångskostnader

Enligt 21 kap. 3 § i 1734 års rättegångsbalk skulle skyldigheten att ersätta rättegångskostnaderna omfatta alla kostnader som den ersättningsberättigade parten haft till följd av saken. Enligt Processkommissionen var det domstolens uppgift att pröva om kostnaderna som ingick i ersättningsanspråket varit "nödiga".⁴² Nödighetsbegreppet användes både för att identifiera vilka enskilda kostnader som varit nödvändiga och för att definiera övergripande kriterier för nödvändighet, exempelvis om ett ombuds närvaro var nödvändig ur principiell synpunkt eller om det var nödvändigt att en part personligen närvarade vid ett sammanträde.⁴³ Som nödiga kostnader räknades utgifter som rättegången förorsakat part, exempelvis förberedelse och tidsspillan, men inte kostnader för exempelvis personligt arbete eftersom sådana kostnader ofta blir godtyckliga.⁴⁴

Som tidigare konstaterats tillämpades 21 kap. 3 § i 1734 års rättegångsbalk med stor restriktivitet i praxis under 1700- och 1800-talet. Det var svårt att få ersättning för kostnader eftersom dessa vanligtvis kvittades och när ersättning väl utgick bestämdes den vanligtvis till ett lägre belopp än partens faktiska kostnader, eftersom kostnaden hade prutats av domstolen. En förutsättning för att regler ska fylla sitt syfte är dock att parterna upplever att de kommer till tillämpning i praktiken.⁴⁵ I sitt betänkande från 1926 kopplade Processkommissionen samman kvittnings- och prutningsproblematiken och kommenterade utvecklingen i praxis som ett "missförhållande".⁴⁶ Processlagsberedningen anslöt sig till kommissionens inställning och föreslog en regel där ersättningen "fullt skulle motsvara partens kostnad, såvitt

⁴²SOU 1926:33 s. 211.

⁴³Wildte (1931) s. 243.

⁴⁴Kallenberg (1939) s. 1572 ff.

⁴⁵Prop. 1986/87:89 s. 122.

⁴⁶SOU 1926:33 s. 211.

denna skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt”.⁴⁷ Med lydelsen ville lagberedningen betona att ersättningen inte skulle dömas ut med lägre belopp än partens verkliga kostnader för rättegången, och motverka att slentrianmässig prutning ägde rum. Dessutom skulle kostnaderna underkastas viss kontroll genom att endast behövliga rättegångskostnader kunde anses vara ersättningsgilla, vilket bland annat fyller funktionen att “förmå parterna till lojal och rimlig processföring”.⁴⁸ Processlagberedningens arbete resulterade i 18 kap. 8 § rättegångsbalken som än idag utgör gällande rätt.

2.5 Ansvar för försumlig processföring

1734 års rättegångsbalk innehöll inga uttryckliga regler om eventuell ersättningsskyldighet för vinnande part i processer. Visst stöd för att en försumlig vinnande part kunde åläggas betalningsskyldighet kan dock återfinnas i 21 kap. 4 §: “Hafwer man härads eller kämnars dom för sig, men tappar i Lagmans eller Rådhusrätt(...)bör kostnaden å båda sidor emot hwar annan qwittas, ther Domaren ej finner omständigheter i något mål wara, at enthera äntå rättegångskostnad gälda bör”. Lydelsen innebär att den vinnande parten kan få betala kostnaderna om man förlorat i första instans men vunnit i andra instans och domstolen anser att det finns en anledning för den vinnande parten att tilldelas kostnadsansvar. Bestämmelsen kan antas ha inneburit ett stöd för att rätten skulle ta hänsyn till onödig eller försumlig processföring eftersom det hade varit meningslöst att endast ta hänsyn till vem som vållat rättegångskostnaderna i sådana specialfall.⁴⁹ Även de straffrättsliga

⁴⁷SOU 1938:44 s. 237.

⁴⁸Prop. 1986/87:89 s. 122.

⁴⁹Wildte (1931) s. 410.

bestämmelserna om missbruk av rättegången 29 kap. i 1734 års rättegångsbalk gav stöd för uppfattningen att försumlig vinnande part kunde åläggas kostnadsansvar.⁵⁰

Som tidigare konstaterats var rättsläget osäkert under 1700-talet, vilket innebar vaga gränsdragningar i frågor om vinnande parts försumliga processföring. När man i början av 1800-talet skiftade synsätt från straffteorin till skadeståndsteorin, blev domstolarna än mindre benägna att tillämpa de straffrättsliga bestämmelserna i 29 kap. av 1734 års rättegångsbalk, vilket ytterligare begränsade möjligheten att döma ut ersättningsskyldighet till följd av försumlig processföring. Trots att 21 kap. 4 § i 1734 års rättegångsbalk gav stöd för uppfattningen att en vinnande part under särskilda omständigheter kunde åläggas kostnadsansvar, tenderade man att ställa den förlorande partens skuld mot den vinnande partens skuld och kvitta kostnaderna utan att beakta skillnaden mellan den försumliga processföringens mer straffrättsliga karaktär.⁵¹

Under tidigt 1900-tal skiftade synen på vinnande parts försumlighet och inflytandet från utländsk rätt ökade, vilket medförde att domstolarna började tolka att en klandervärd vinnande part i vissa fall kunde förpliktas ersätta motpartens rättegångskostnader, om än i ringa omfattning.⁵² I Nya lagberedningens betänkande från 1884 föreslogs en paragraf om att den vinnande parten skulle ersätta den förlorande parten för kostnader som förorsakats av att vinnande part inte i god tid och så fort som möjligt gjort påståenden, invändningar och framlagt bevisning. Bestämmelsen motsvarade den tyska civilprocesslagens 278 och 283 §§.⁵³ Även de

⁵⁰Wildte (1931) s. 409.

⁵¹Wildte (1931) s. 413. I tre mål under tidigt 1800-tal menar Wildte att man hade tillämpat 29 kap. i 1734 års rättegångsbalk analogt för att få en försumlig part att betala rättegångskostnaderna.

⁵²Wildte (1931) s. 409 och 414. Se även Kallenberg (1939) s. 1549.

⁵³Nya lagberedningen (1884) s. 172; Jacobsson (1964) s. 209.

norska och danska processlagarna innehöll bestämmelser om vinnande parts försumlighet, och därför är det knappast förvånande att Processkommissionen föreslog liknande bestämmelser i både 1918 och 1926 års betänkande. Man ansåg det ligga i samhällets intresse att processernas antal begränsades och att kostnader som grundades i onödig eller försumlig processföring skulle bäras av den försumliga parten.⁵⁴ De olika rekvisiten skilde sig åt mellan reformförslagen men resulterade så småningom i 18 kap. 6 § rättegångsbalken, vilket är den formulering som gäller än idag.

⁵⁴Munktell (1937) s. 17.

3. Handläggning och omfattning av rättegångskostnader

I detta kapitel beskrivs hur domstolen ska handlägga och bedöma vinnande parts begärda rättegångskostnader enligt 18 kap. 1, 8 och 14 §§ rättegångsbalken. De första tre avsnitten i kapitlet har sin huvudsakliga grund i lag och förarbeten. I de två sista avsnitten visas, problematiseras och diskuteras hur bestämmelserna tillämpas med stöd i överrättspraxis.

3.1 Förlorande parts kostnadsansvar

Huvudregeln om fördelning av kostnadsansvar framgår av 18 kap. 1 § i 1942 års rättegångsbalk: "Part, som tappar målet, skall ersätta motparten hans rättegångskostnad, om ej annat är stadgat." Till skillnad från formuleringen i 1734 års rättegångsbalk, utgår paragrafen i 1942 års rättegångsbalk från rättsskyddsteoretisk synpunkt, alltså att vinnande part bör skyddas i sådan utsträckning att man efter avslutad process ska befinna sig i motsvarande situation som om motparten gjort rätt för sig.⁵⁵ Ansvar för motpartens rättegångskostnader är således strikt, vilket innebär att vinnande part tillåts skjuta över alla sina kostnader på förlorande part oaktat vilka omständigheter som föranledde förlusten av målet, eller om det är kärande eller svarande part som vunnit målet.⁵⁶ Vilken part som är vinnande och förlorande bestäms av om domslutet bifaller eller ogillar käromålet.⁵⁷ I praktiken innebär förlorande parts kostnadsansvar således att den kärande som vinner målet kan genomdriva sina anspråk på den materiellt förpliktigade partens bekostnad. Att

⁵⁵Almkvist & Elofsson (2013) s. 150.

⁵⁶Fitger m.fl. (2020) i kommentar till 18 kap. 1 § rättegångsbalken.

⁵⁷Bellander (2018) kommentar till 18 kap. 1 § rättegångsbalken.

käranden hålls skadelös vid befogad process anses öka svarandens incitament att göra rätt för sig för att undvika onödigt höga kostnader, vilket i sin tur tillgodoser kostnadsreglernas preventiva funktion.

3.2 Omfattning av ersättningsanspråk

Omfattningen av rättegångskostnaderna regleras i 18 kap. 8 § rättegångsbalken:

“Ersättning för rättegångskostnad skall fullt motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud eller biträde, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt. Ersättning skall ock utgå för partens arbete och tidsspillan i anledning av rättegången. Såsom åtgärd för rättegångens förberedande anses förhandling för biläggande av tvistefråga som har omedelbar betydelse för partens talan.

Ersättning för rättegångskostnad skall även innefatta ränta enligt 6 § räntelagen (1975:635) från dagen då målet avgörs till dess betalning sker.”

I praktiken utgörs den största kostnadsposten i tvistemål nästan alltid av “arvode till ombud eller biträde”.⁵⁸ Arvodet bör alltid bestämmas med hänsyn till omfattningen eller beskaffenheten av ombudets eller biträdets arbete för uppdragets utförande. Enligt lagmotiven kan även antalet inställelser och den tid som utgått för dem indirekt vara av betydelse för arvodets belopp.⁵⁹ Resekostnader eller kostnader ingår inte som arvode, utan bestäms för sig.⁶⁰

Till “kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande” räknas kostnader som uppkommit under rättegången, exempelvis uppsättande av stämning och andra handlingar, delgivning, inställelse, eget arbete och tidsspillan, ersättningar

⁵⁸Fitger m.fl. (2020) i kommentar till 18 kap. 8 § rättegångsbalken.

⁵⁹SOU 1938:44 s. 237 f.

⁶⁰SOU 1938:44 s. 237 f.

till vittnen och sakkunniga, rättegångsavgifter samt annan kostnad som behövt för att tillvarata partens rätt.⁶¹ Lydelsen omfattar även kostnad för anskaffande av bevisning samt överläggning mellan ombud och huvudman och andra processuella åtgärder som är påkallade innan rättegång inleds.⁶²

“Ersättning för partens arbete och tidsspillan” avser endast arbete som direkt påkallats av rättegångens förberedande och utförande. Formuleringen gör gällande att det är “kostnader” som är ersättningsgilla – “skada” eller “förlust” faller inte inom lagstiftarens definition. Exempelvis, menar Westberg, kan inte definitionen av kostnader anses omfatta förluster som uppstått till följd av att den vinnande parten behövt lägga alla medel på rättegången och således gått miste om en bra affär.⁶³ “Gottgörelse för parts tidsspillan” omfattar inte enbart förlorad arbetsförtjänst, utan även skäligt vederlag för den ekonomiska uppoffring det kan ha inneburit för den vinnande parten att ha tvingats använda tid för att förbereda rättegången. Av lagmotiven framgår det att ersättning för nedlagt arbete inte kräver att arbetet har utförts av parten själv. Det åsyftade arbetet kan ha utförts av dennes personal eller av annan för partens räkning.⁶⁴

Vidare uttrycks i lagtexten att ersättningen fullt ska motsvara kostnaden såvitt kostnaden “skäligen varit påkallad” för tillvaratagande av partens rätt. Enligt lagmotiven ska kostnaderna bedömas efter om åtgärden varit påkallad för rättegången eller även fyllt andra syften. Exempelvis ska merkostnad som uppkommer på grund av att part anlitar ombud från annan ort inte ersättas om parten på lika tillfredsställande sätt hade kunnat genomföra sin talan för en mindre kostnad genom

⁶¹SOU 1938:44 s. 237.

⁶²Gärde m.fl. (1949) s. 211.

⁶³Westberg (2021) s. 115; Jfr. SOU 1938 s. 238; NJA II 1943 s. 235.

⁶⁴SOU 1938:44 s. 238.

att anlita ombud på den egna orten. En kostnad anses skäligen påkallad om parten vid tidpunkten för vidtagandet av den åtgärd som föranlett kostnaden har haft skäl att anse åtgärden som behövlig.⁶⁵

3.3 Handläggning av ersättningsanspråk

Domstolens handläggning av ersättningsanspråk regleras i 18 kap. 14 § rättegångsbalken:

“En part, som vill ha ersättning för rättegångskostnad, skall framställa sitt yrkande innan handläggningen avslutas. Han skall därvid uppge vari kostnaden består. Om han inte har framställt sitt yrkande inom den angivna tiden, får han inte därefter föra talan om kostnad som har uppkommit vid samma rätt. En part får dock, även om han inte har framställt något yrkande, erhålla ränta som avses i 8 § andra stycket samt ersättning för ett exemplar av rättsens dom eller slutliga beslut.

Rätten skall självant pröva frågor om tillämpningen av bestämmelserna i 1–10 samt 12 och 13 §§, om inte sådan prövning är obehövlig på grund av särskilda omständigheter. Beslut i sådan kostnadsfråga som avses i detta kapitel meddelas när rätten avgör målet. Ingår i ersättning för rättegångskostnad arvode till ombud eller biträde, skall arvodets belopp anges.”

Av första stycket framgår att den part som vill ha ersättning för sina rättegångskostnader måste framställa ett yrkande om detta innan rättegången avslutas. Därefter åligger det domstolen att pröva om kostnaderna varit behövliga för att tillvarata partens rätt. Domstolen får inte döma ut högre ersättning än vad part har yrkat.⁶⁶ Av lagrummet framgår inte i vilken form upplysningen ska ske eller med vilken grad av specifikation, men vanligtvis görs en kostnadsräkning som lämnas in till rätten och motparten innan huvudförhandlingen avslutas.⁶⁷

⁶⁵SOU 1938:44 s. 237 f.; NJA II 1943 s. 234 f.

⁶⁶Prop. 1986/87:89 s. 122.

⁶⁷Brolin m.fl. (2016) s. 111 f. och Fitger m.fl. (2020) kommentar till 18 kap. 14 § rättegångsbalken.

Av andra stycket framgår att domstolen inom ramen för officialprövningen har en skyldighet att självmant pröva om parts rättegångskostnader skäligen varit påkallade och om försumlig processföring förekommit, oberoende av parts yrkande. Vid en sådan prövning kan domstolen exempelvis komma fram till att begärt belopp är orimligt högt och därför ska sättas ned till en rimlig nivå, eller att en kostnad som normalt sett är ersättningsgill varit helt opåkallad i det aktuella fallet och därför inte ska ersättas.⁶⁸ Syftet med domstolens prövningsskyldighet är att se till att rättegångskostnadsreglerna fyller sin uppgift att förmå parterna till lojal och rimlig processföring.⁶⁹

Enligt kontradiktionsprincipen fungerar en rättegång som ett växelvist samspel mellan parterna. När en part har yrkat om rätt till ersättning för sina rättegångskostnader, övergår turen till motparten att yttra sin inställning till kostnadsyrkandet. För att säkerställa att parterna framställer sina kostnadsyrkanden och får tillfälle att yttra sig över motpartens kostnadsyrkande innan handläggningen avslutas, utför domstolen vanligtvis formell processledning i enlighet med 18 kap. 14 § rättegångsbalken.⁷⁰

3.4 Kostnadsberäkning i praxis

Sedan 1942 års rättegångsbalk infördes har ny reglering, ett flertal rättsfall och andra uttalanden i doktrin uppkommit i relation till 18 kap. 8 § rättegångsbalken.

⁶⁸Prop. 1986/87:89 s. 120 f.

⁶⁹Prop. 1986/87:89 s. 122.

⁷⁰Jfr. NJA 1987 s. 621 II.

3.4.1 Nödvändiga kostnader

De tidigaste rättsfallen beträffande 18 kap. 8 § rättegångsbalken gäller onödiga ombudskostnader när en part anlitar ombud från annan ort. I NJA 1949 s. 774 hade kärande part vid handläggningen av ett mål i Jönköping anlitat ett ombud från sin bosättningsort Östersund. Käranden yrkade ersättning med 1 580 kronor, varav:

- 197 kronor i resekostnader jämte dagtraktamenten,
- 405 kronor för ombudets tidspillan,
- 500 kronor i ombudsarvode.

Tingsrätten bestämde ersättningen till 200 kronor, varav 100 kronor i ombudsarvode. Efter överklagan till Hovrätten bestämdes ersättningen till 867 kronor, varav 350 kronor i ombudsarvode till kärande part eftersom målets beskaffenhet inte hade krävt anlitan av ett ombud från en avlägsen ort. Målet överklagades till Högsta domstolen som fann att kostnaderna för att anlita ombudet trots allt varit nödvändiga för tillvaratagandet av partens rätt, och beviljade ersättning med upp till 1 256 kronor, varav 350 kronor i ombudsarvode.

I hovrättsreferatet från SvJT 1952 s. 843 var den vinnande parten bosatt i Linköping men anlidade ett ombud från Jönköping. Av referatet till målet framgår att ombudet hade begärt ersättning med totalt 1097,2 kronor, varav:

- 187,2 kronor i biljettkostnader och dagtraktamenten för resor till Linköping för konferens med huvudman och inställelser vid huvudförhandling,
- 10 kronor för telefon- och portoutgifter,
- 500 kronor i ersättning för rese- och väntetid,
- 400 kronor i ombudsarvode.

Tingsrätten ansåg att endast 460 kronor, varav 400 kronor ombudsarvode, utgjorde skäliga kostnader eftersom det saknades skäl att anlita ombud från annan ort. Hovrätten höjde emellertid ersättningen till 660 kronor, bland annat med hänsyn till

att det fanns en begränsad krets advokater i Jönköpingsområdet samt att ersättning för vissa kostnader, tidsspillan och arvode utgår oavsett verksamhetsort vid bifall.

Rättsfallen tyder på att kostnadsberäkningarna var detaljerade när den nya rättegångsbalken trädde i kraft, och att diskussionen i rätten uppehöll sig vid huruvida specifika kostnader varit nödvändiga. Eftersom det numera föreligger goda möjligheter till kommunikation och närvaro via e-post, telefon eller videolänk medför det sällan någon större merkostnad att anlita ett ombud från en annan ort. Således är det mindre troligt att domstolarna skulle uppehålla sig vid frågor om ombud från annan ort idag.⁷¹

3.4.2 Skälig ersättning

Med tiden skiftade diskussionen i rätten till en mer allmän bedömning av rättegångskostnadernas *skälighet*. I NJA 1971 C 242 visade ett ombud bristande förmåga att hålla förhör under huvudförhandlingen, samt osäkerhet inför att ange sin huvudmans ståndpunkt i vissa frågor. Högsta domstolen ansåg inte att ombudets förmåga levde upp till arvodets skälighet och nedsatte således det begärda arvodet för ombudets del i huvudförhandlingen till ett belopp som framstod som mer skäligt.

Skäligheten i rättegångskostnadernas omfattning har även betonats i mål om byte av ombud, exempelvis NJA 1983 s. 542 där Högsta domstolen nekade en vinnande part ersättning för uppkommen merkostnad vid ombudsbyte. Högsta domstolen ansåg att det hade framgått att det ursprungliga ombudet på ett tillfredsställande sätt tillvaratagit partens intressen och att åtgärden att byta ombud inte hade varit skäligen påkallad. Därför bortsåg Högsta domstolen från merkostnaden som ombudsbytet

⁷¹Brolin m.fl. (2016) s. 108. Frågorna uppkommer dock ibland i samband med rättshjälp.

medförde, och uppskattade ersättningen till det arvode som skulle utgått om parten hade behållit sitt ursprungliga ombud. I detta fall verkar det alltså ha varit tillräckligt för domstolen att göra en övergripande bedömning om att talan hade kunnat utföras lika tillfredsställande utan merkostnaden, utan att kräva en detaljerad kostnadsräkning.

I hovrättsmålet RH 1992:86 bytte den vinnande parten ombud kort innan huvudförhandling och yrkade senare ersättning för det nya ombudets utlägg för rådfrågning. Parten lämnade dock ingen förklaring för ombudsbytet och ombudet ville inte heller ange vari kostnaden för rådfrågning bestod. Motparten medgav en del av den yrkade kostnadsersättningen men bestred rådfrågningskostnaden i sin helhet. Eftersom inga skäl hade framförts för den vinnande partens byte av ombud, fann hovrätten att motparten inte skulle belastas för denna merkostnad. Hovrätten anförde även att arbetet inte hade varit mer omfattande eller komplicerat vid hovrätten än vid tingsrätten, och att båda ombud därför skulle anses berättigade till samma ersättning. Således bestämdes kostnadsersättningen för arbetet till en summa som motsvarade förberedelsen i tingsrätten, och denna ersättning delades sedan mellan de två ombuden. Vidare anförde hovrätten att rådfrågningskostnaden inte kunde anses vara skäligen påkallad för tillvaratagandet av partens rätt, eftersom det saknades uppgifter om vari kostnaden hade bestått. Att hovrätten explicit uttrycker att motparten inte ska belastas för avsaknaden av omständigheter skulle kunna tolkas som rättsskyddshänsyn för den förlorande motparten, som annars hade haft svårigheter med att bemöta avsaknaden av ett påstående.

Hovrättens avgörande i RH 1992:86 fastslår således att endera parten har en skyldighet att uppge vari de yrkade kostnaderna har uppstått.⁷² Trots att

⁷²Jfr. Ekelöf m.fl. (2018) s. 300.

kostnadsreglerna syftar till att tillgodose den vinnande partens rättsskydd, innebär avgörandet att rättsskyddet inte är ovillkorligt. I det aktuella fallet har den vinnande parten inte uppgett några omständigheter till grund för en merkostnad, och till följd av detta har domstolen endast prövat hur ombudskostnaden skulle bedömas, men har ogillat yrkandet om ersättning för rådfrågning i sin helhet. Detta innebär ett visst rättsskydd för den förlorande parten, vilket kan anses gå helt i linje med de grundläggande kraven på en rättvis rättegång och domstolen måste agera opartiskt.

3.4.3 Presumtioner

På senare tid har en ny syn på kostnadernas omfattning uppstått, där rätten laborerar med olika presumtioner. Detta synsätt utgår från NJA 1997 s. 854, den hittills mest utförliga motiveringen om bedömning av ersättningsgilla rättegångskostnader. I målet yrkade fem försäkringsgivare skadestånd för att en såld kulkvarn hade havererat. Svaranden invände att försäkringsgivarnas yrkade hade framställts för sent, vilket ledde till en mellandom där tingsrätten fastställde att kändens rätt att framställa krav hade gått förlorad. Mellandomen fastställdes senare av hovrätten och vann laga kraft. Till följd av mellandomens utgång återkallade kändena sin talan. Svaranden begärde då en fullgörelsetalan om att käromålet skulle ogillas med stöd i 13 kap. 5 rättegångsbalken, och krävde ersättning för ombudsarvode på 1,6 miljoner kronor. Kändena vitsordade som skälig ersättning ett belopp om cirka 1,1 miljoner kronor.

Tingsrätten utdömde ersättning för rättegångskostnad med 1,1 miljon kronor i ombudsarvode. I domskälen anfördes följande:

“När yrkad ersättning för rättegångskostnad inte har medgetts eller vitsordats av den som är skyldig att utge ersättningen får det anses ankomma på den som är berättigad till ersättning att lämna så utförliga uppgifter om vad kostnaden avser att de, i förening med vad som i övrigt är

känt för rätten, ger ett tillräckligt underlag för bedömning av det yrkade beloppets skälighet. Är uppgifterna inte tillräckligt utförliga får detta gå ut över den som har framställt yrkandet.

Vad gäller den av [svaranden] yrkade ersättningen för ombudsarvode har i ombudens kostnadsräkning endast lämnats allmänna uppgifter om målets art och omfattning. Någon redogörelse för vilka åtgärder som vidtagits eller vilken tid som har gått åt för dessa har inte lämnats. [Kärandens] uppgifter ger under sådana förhållanden, även om hänsyn tas till vad som i övrigt är känt för rätten, inte tillräckligt underlag för att bolaget skall kunna tillerkännas ersättning för ombudsarvode med högre belopp än vad som har vitsordats.”

Svaranden överklagade domen i kostnadsdelen till hovrätten och förebringade där ytterligare material i form av arbetsredogörelser och uppgifter om ungefärlig tidsåtgång. Hovrätten fann inte skäl att ifrågasätta innehållet i materialet, men inte heller tillräckliga skäl att ändra tingsrättens dom. Följaktligen överklagades domen till Högsta domstolen som gjorde följande uttalande om hur lagrummet ska tillämpas, där man bland annat fastslog att domstolen kan behöva utgå från fler faktorer än tidsåtgång vid bedömningen av huruvida en kostnad är skäligen påkallad:

“Regleringen i 18 kap. 8 § rättegångsbalken innebär att en kostnad, i den mån den inte är medgiven av motparten, inte kan ersättas utan att den anses skäligen med hänsyn till vad den avser. Det är alltså inte tillräckligt att beloppet inte framstår som oskäligt. Beträffande kostnad för ombudsarvode är att beakta att ersättningen härför inte – såsom är fallet med ersättning till rättshjälpsbiträde – i första hand skall bestämmas efter nedlagd tid. Sådan ersättning skall bestämmas med hänsyn till bl.a. målets beskaffenhet och omfattning samt till den omsorg och skicklighet med vilken arbetet har utförts. Därvid kan även beaktas sådana omständigheter som tvisteföremålets värde och den betydelse som målets utgång i övrigt haft för parten.”

I motsats till tingsrätten fann Högsta domstolen att svarandens redogörelse för arbete och tidsåtgång var tillräcklig och att den timkostnad som använts för beräkningen av yrkandet var skäligen med hänsyn till tvistemålets värde, samt att målet varit av

komplexerad art och pågått under en lång tid. I domskälen uttryckte Högsta domstolen även följande:

“Det är tydligt att den domstol vid vilken rättegångskostnader har uppkommit har de bästa förutsättningarna för att bedöma skäligheten av yrkat belopp. Men även för den domstolen måste det i vissa mål vara svårt att med någon större säkerhet avgöra den närmare omfattningen av det arbete som målet krävt för ett ombud. Detta gäller särskilt i mera omfattande mål som pågått under längre tid. Det kan i allmänhet inte krävas att en part, för att erhålla ersättning för sin ombudskostnad, i detalj redogör för det arbete som utförts, vare sig i fråga om nedlagd tid eller beträffande vidtagna åtgärder. Svårigheter att avgöra skälighetsfrågan blir givetvis än större för en överinstans, särskilt ifall enbart rättegångskostnadsfrågan överklagas. Det kan därför i många fall finnas anledning för en domstol att godta ett ersättningsyrkande, trots att möjlighet saknas att helt överblicka det arbete som målet har påkallat.”

Ovanstående resonemang ger uttryck för den s.k. *godtagandepresumtionen* som enligt Heuman är “en presumtion för att yrkad ersättning ska godtas, trots att ombudet inte i detalj redovisat det arbete som utförts, den tid som nedlagts eller vilka åtgärder som utförts.”⁷³ Godtagandepresumtionen utgår från att yrkad rättegångskostnad som huvudregel ska godtas, och att kostnaderna därefter kan sättas ned om det föreligger en eller flera grunder till det. I domskälen till NJA 1997 s. 854 uttalar dock Högsta domstolen även att en kostnad inte kan ersättas “utan att den anses skälig med hänsyn till vad den avser” och att det inte är “tillräckligt att beloppet inte framstår som oskäligt”. Dessa formuleringar kan anses förespråka att rätten ska göra en mer detaljerad skälighetsbedömning vilket talar emot godtagandepresumtionen.

Godtagandepresumtionen tycks emellertid bekräftas även i ett senare fall, NJA 2009 s. 441. I målet yrkade ett försäkringsbolag om rätt till ersättning för ombudsarvode på 1800 kronor per timme för arbete utfört av deras bolagsjurist. Motparten medgav

⁷³Heuman (1997/98) s. 803.

endast 480 kronor per timme, vilket motsvarande försäkringsbolagets lönekostnad, med hänvisning till att ombudet var anställd hos företaget och att det därför inte fanns någon ersättningsgill kostnad i den mening som avses i 18 kap. 8 § rättegångsbalken. I domskälen uttryckte Högsta domstolen att det i allmänhet inte kan krävas att en part ska presentera en kostnadsutredning i detalj eftersom ett sådant krav skulle kunna tynga processen på ett icke önskvärt sätt. Ersättningen ska i stället bestämmas efter en bedömning av vad som är skäligt, vilket självant ska prövas av rätten. Detta resonemang går i linje med lagstiftarens önskade ändamål om processens snabbhet och koncentration, och kan även anses befästa godtagandepresumtionen. I det aktuella målet var det svårt att fastställa den verkliga kostnaden för ombudets arbete, och Rättshjälpslagens (1996:1619) timkostnadsnorm kunde inte heller användas eftersom den har ett helt annat syfte.⁷⁴ Genom att i stället presumera den ungefärliga kostnaden för ett externt ombud besparade Högsta domstolen den ersättningsyrkande parten en tidskrävande utredning, vilket även stämmer överens med lagmotiven om “ersättning för parts arbete och tidspillan” i 18 kap. 8 § rättegångsbalken.

Högsta domstolens bedömning av skälighet genom att presumera en schablonkostnad för ombudets arbete kan anses motsäga domskälen i RH 1992:86, som uttrycker en skyldighet för part att uppge grunden för sina kostnader. Det framgår dock inte av domskälen i RH 1992:86 i vilken mån hovrätten försökte få parten att uppge skäl till sitt ombudsbyte, eller med vilket tillvägagångssätt. En möjlig tolkning kan således vara att hovrätten ville undvika att materiell processledning sker på bekostnad av domstolens neutralitet, snarare än att reglera parters ersättning. Ur ett rättssäkerhetsperspektiv är det rimligt att den ersättningsyrkande parten får bära

⁷⁴Timkostnadsnormen styr ersättningen för advokater och jurister med uppdrag som exempelvis offentliga försvarare, målsägandebiträden och offentliga biträden. Timkostnaden för 2021 är 1 425 kronor. Syftet med rättshjälpen är bland annat att minska kostnaderna för rättsväsendet eftersom det tidigare systemet inte gav tillräckliga incitament för den enskilde att hålla ner kostnaderna. Prop. 1996/97:9 s. 81 f.

riskerna för att inte ha specificerat i vilka grunder en kostnad består, och detta går inte heller emot Högsta domstolens bedömning i NJA 2009 s. 441. Det är möjligt att det finns en skillnad mellan att yrka ersättning för rådfrågning, som är ovanligt för advokater (som i RH 1992:86), och att ange att det är fråga om ett ombudsarvode som vanligtvis kan skälighetsuppskattas, som man gjorde i NJA 2009 s. 441.

Det går dock att argumentera för att domskälen i NJA 2009 s. 441 inte beaktar motpartens rättsskydd i fråga om förutsebarhet eftersom resonemanget om att domstolen självmant ska pröva en presumerad schablonsumma ställer kostnaden bortom kontroll för parterna. Å andra sidan är kostnadsansvar vid förlust en risk som båda parter måste räkna med, och således är det rimligt att anta att motparten på eget bevåg kan göra en liknande schablonuträkning av vilken marknadsmässig summa man riskerar att behöva betala.

3.5 Sammanfattande diskussion

Vilka kriterier som har iakttagits vad gäller omfattning, handläggning och skälighetsbedömning av rättegångskostnader har varierat över tid. I tidig praxis verkar rätten ha försökt hålla ner rättegångskostnaderna genom att endast ersätta merkostnader som varit nödvändiga för att tillvarata partens intressen på ett tillfredsställande sätt.⁷⁵ Man har även fäst vikt vid kostnadens rimlighet i förhållande till vilket faktiskt arbete ombudet har utfört. Utgångsläget tycks alltså ha varit att merkostnader endast är ersättningsgilla såvitt de kan motiveras av den yrkande parten, vilket går i linje med ändamålet om lojal och rimlig processföring. Med presumptionerna från senare praxis verkar utvecklingen ha gått mot att i stället uppfylla

⁷⁵Se NJA 1983 s. 542 ovan.

ändamålet om processens “snabbhet och koncentration”, där rätten utgår från vad exempelvis ett externt ombud skulle kosta att anlita.

Förenklat kan man konstatera att rättens nuvarande handläggning av ersättnings omfattning sker i två led om ett ersättningsyrkande inte har medgivits. I det första ledet bedömer domstolen huruvida en viss *åtgärd* varit skäligen påkallad och därmed ersättningsgrundande. Till skäligen påkallade åtgärder hör i regel förberedelse av målet, ombudsarvode, rättegångens förberedande och talans utförande. I enlighet med godtagandepresumtionen godtar rätten som huvudregel yrkad ersättning för skäligen påkallad åtgärd.⁷⁶ Godtagandepresumtionen kan åsidosättas om en eller flera nedsättningsgrunder ligger för handen, exempelvis merkostnader som har föranletts av att vinnande part vidtar onödiga åtgärder som ombudsbyte utan grund⁷⁷ eller anlitanade av ett ombud från annan ort.⁷⁸

I det andra ledet ska domstolen bedöma om begärd *ersättning* för åtgärden är skäligen. Bedömningen avser arvodesnivån i relation till nedlagd tid, men hänsyn kan även tas till omständigheter som exempelvis målets beskaffenhet och omfattning, ombudets omsorg och skicklighet, tvisteföremålets värde och målets betydelse för parten.⁷⁹ Denna skälighetsbedömning påminner om bedömningen av vad som utgör ett skäligt pris för en tjänst. I fall där kostnaden för ombud inte är självklar, kan domstolen i sin bedömning presumera vad en ungefärlig kostnad för ett externt ombud skulle ha uppgått till, för att bespara tidkrävande utredning.⁸⁰ Utgångsläget i senare praxis verkar alltså vara att yrkade kostnader, oavsett omfattning, som huvudregel är

⁷⁶NJA 1997 s. 854.

⁷⁷NJA 1983 s. 542 och RH 1992:86.

⁷⁸NJA 1949 s. 774.

⁷⁹NJA 1997 s. 854.

⁸⁰NJA 2009 s. 441.

ersättningsgilla och drabbar den förlorande parten. Därvidlag har utrymmet för vilka kostnader som varit ”skäligen påkallade för tillvaratagande av partens rätt” ökat.

Vad gäller bedömningen av kostnadsansvar och ersättnings omfattning finns alltså gedigen praxis, men det innebär inte nödvändigtvis att denna praxis är heltäckande. Nedan används två exempelsituationer för att belysa svårigheter med tillämpningen av 18 kap. 8 § rättegångsbalken. I båda exemplen är A är vinnande part och B förlorande part.

Exempelsituation 1:

A och B har huvudförhandling i ett mål om skadestånd till följd av sakkada. Under huvudförhandlingen begär A 100 000 kronor i rättegångskostnader varav 80 000 kronor hänförs till målets förberedande utan närmare specifikation. B invänder att det begärda beloppet för målets förberedelse är för högt ställt och att man vägrar betala så mycket.

Situationen ger upphov till frågor om hur och i vilken omfattning den materiella processledningen ska utföras med hänsyn till godtagandepresumtionen. Enligt godtagandepresumtionen krävs egentligen ingen tydligare specifikation än den A angett. Detta kan anses främja intresset av ett snabbt och billigt rättegångsförfarande eftersom rätten inte i detalj behöver utreda A:s kostnadsyrkande, men de lågt ställda kraven innebär å andra sidan att B:s möjligheter till argumentation i den aktuella situationen blir begränsade. Eftersom A endast har gett information om ersättning för åtgärden ”målets förberedande”, måste B rikta in sin argumentation på huruvida den begärda ersättningen för åtgärden är skälig, vilket gör att argumentationen tvingas handla om exempelvis målets beskaffenhet eller tvisteföremålets värde. I själva verket kanske B hade velat ifrågasätta huruvida de åtgärder som vidtagits överhuvudtaget har varit skäliga. Utan specifikation av åtgärderna blir det dock svårt för B att föra en sådan

argumentation. Här finns en risk att godtagandepresumtionen medför att rätten inte kan göra en rättssäker bedömning av partens kostnadsanspråk.

Utfallet i både NJA 1997 s. 854 och NJA 2009 s. 441 visar att den förlorande parten bär risken för att den vinnande parten åberopat tillräckliga grunder för domstolens skälighetsbedömning av ersättningsyrkandet. Godtagandepresumtionen medför att en vinnande parts yrkade ersättning kan godtas trots att parten inte i detalj uppgett vilket arbete som utförts, vilken tid som nedlagts eller vilka åtgärder som utförts. I det aktuella exemplet kan en långtgående godtagandepresumtion med låga beviskrav drabba den ersättningsskyldiga parten onödigt hårt, vilket i sin tur kan anses motsäga ändamålet att officialprövningen ska bidra till lojalitet och rimlighet i processföringen. Prejudikatet i NJA 1997 s. 854 verkar dock inte utesluta att en ersättningsskyldig part kan argumentera för att rätten behöver begära in en utförligare kostnadsräkning. Genom sin processledande verksamhet kan domstolen då ålägga parterna att utveckla och slutföra sin talan i fråga om rättegångskostnaderna.

I exempelsituationen kan resonemanget bakom godtagandepresumtionen i NJA 1997 s. 854 även bli problematiskt ur rättssäkerhetssynpunkt eftersom bedömningen av sak- och rättsfrågor blir svår att separera. För att kunna göra en rättssäker bedömning av skäligheten i parternas kostnadsanspråk behöver domstolen svara på dels sakfrågor, dels rättsfrågor.⁸¹ Sakfrågor kan vara föremål för bevisning och rör förhållanden som har inträffat eller har kunnat inträffa i verkligheten. Rättsfrågor söker svaret på vilken rättslig betydelse rättsfakta får vid rättstillämpningen inom *jura novit curia*.⁸² När A begär 80 000 kronor i rättegångskostnader för målets förberedande blir det svårt för domstolen att skilja på om kostnadsfrågan är en sakfråga som är föremål för bevisning

⁸¹Westberg (2010) s. 376.

⁸²Nordh I (2019) s. 15.

eller en rättsfråga som är föremål för rättstillämpning. För B blir det svårt att utröna om man i invändningen om att det begärda beloppet är högt ska ta sikte på sakfrågan att begärd rättegångskostnad inte uppgår till 80 000 kronor, eller om man ska föra juridiskt inriktad argumentation om att kostnaden inte har varit påkallad.

Om parterna är oense om ett yrkat belopp i kostnadsdelen, kan eventuell korrespondens mellan dem komplettera kostnadsräkningen med fler detaljer som underlättar domstolens bedömning av vad som är sak- och rättsfrågor. Om sådan korrespondens inte självmant uppstår är det rimligt att anta att domstolen i det aktuella exemplet skulle vilja hämta in mer information med hjälp av processledning. Mest sannolikt kommer domstolen då vända sig till B och fråga "Hur menar du?" för att provocera fram en begäran om att A ska komplettera kostnadsräkningen. Alternativt kan domstolen själv tolka invändningen från B som att ytterligare specificering krävs, och vända sig direkt till A med begäran om en utförligare specifikation. Att domstolen hjälper B på detta sätt skulle dock kunna ha negativ inverkan på domstolens objektivitet vid den materiella processledningen. Det är därför av yttersta vikt att domstolen genom sina frågor och påpekanden endast klargör vilken betydelse åberopade konkreta rättsfakta påstås ha för den yrkade rättsföljden eller klarlägger otydligheter i yrkandet. I sådant fall kan domstolen knappast ses som partisk och kan således processleda i denna del utan några större svårigheter.

Exempelsituation 2:

A och B ska ha huvudförhandling i ett mål om skadestånd till följd av sakskada. A har begärt 100 000 kronor i rättegångskostnader varav 50 000 kronor hänför sig till talans förberedande. B invänder att det begärda beloppet är för högt till följd av att A:s ombud har fört sin talan på ett vidlyftigt sätt och skickat in fler handlingar än nödvändigt, vilket har ökat målets omfattning i onödig utsträckning.

I denna situation ställs de två olika leden i bedömningen av skäliga kostnader mot varandra. Rätten kan å ena sidan göra bedömningen att åtgärden att skicka in onödiga dokument inte varit skäligen påkallad, och att kostnaden för denna åtgärd därför ska sättas ned eller strykas. Å andra sidan kan rätten göra bedömningen att det begärda beloppet överstiger skälig ersättning med hänsyn till ombudets skicklighet och omsorg, och att ersättningen därför ska sättas ned. Eftersom Högsta domstolen inte har specificerat hur bedömningen i dessa led förhåller sig inbördes är rättsläget osäkert. Enligt förarbetena ska dock överkvalificerade ombud inte ersättas för ett högre belopp om talan hade kunnat utföras för en mindre kostnad.⁸³ Därför bör vinnande part få bära merkostnaden om man i ett enkelt mål anlitar ett klart överkvalificerat ombud som debiterar klienten ett högt, om än marknadsmässigt arvode.⁸⁴ Motsatsvis kan man dra slutsatsen att merkostnader inte ska ersättas om de uppstår till följd av att ett ombud är underkvalificerat och tvingas lägga ner mer tid än ett normalskickligt ombud.⁸⁵

I det aktuella exemplet har A:s ombud fört sin talan på ett vidlyftigt sätt och därav ökat målets omfattning, vilket är snarlikt det utfall som hade uppstått om man hade haft ett underkvalificerat ombud. I fråga om skälighet kan domstolen antingen utgå från en bedömning i två led som i NJA 1997 s. 854, eller se uttrycket "skäligen påkallad" som föremål för en helhetsbedömning. I det fall domstolen utgår från en bedömning i två led är det sannolikt närmast till hands att bedöma ersättningens skälighet enligt det andra ledet med hänvisning till att det utförda arbetet skett alltför vidlyftigt, och därför sätta ned ersättningen till ett belopp som hade varit skäligt för en normal arbetsinsats. Att påvisa vilka åtgärder som varit vidlyftiga eller onödiga hade

⁸³SOU 1938:44 s. 238.

⁸⁴Heuman (1997/98) s. 797.

⁸⁵Wejedal (2017) s. 131.

blivit tidskrävande, om ens möjligt. Genom att se uttrycket "skäligen påkallad" som föremål för en helhetsbedömning hade domstolen i stället kunnat ta viss hänsyn till onödiga åtgärder, men utan att behöva uppehålla sig vid tidskrävande detaljer. Denna lösning hade dock varit mindre rättssäker eftersom den avviker från den praxis som Högsta domstolen har etablerat.

Att rätten sätter ned ersättningen för A:s ombud, hade ändå inte täckt de ökade utgifterna till B:s eget ombud som har fått bemöta A:s handlingar. För att få kompensation för sina egna utgifter hade B, utöver att invända att det begärda beloppet var för högt ställt, därför blivit tvungen att framställa ett eget ersättningsyrkande oberoende av rättegångens utgång enligt 18 kap. 6 § rättegångsbalken. Alternativt hade B i sin invändning kunnat begära att rätten skulle sätta ned A:s begärda rättegångskostnader med ett belopp som motsvarar både det belopp som hade utgått om ombudet fört A:s talan i normal omfattning, samt den ökade merkostnad som A:s vidlyftighet har inneburit för B:s egna ombudskostnader. Frågan är dock om en sådan nedsättning verkligen kan anses vara en syftesenlig tillämpning av lagrummen. Eftersom rättsskyddsteorin fäster störst vikt vid att den vinnande parten ska få gottgörelse för sin ekonomiska uppoffring, kan det antas vara rimligt att A:s rättersättning står i förgrunden vid en skälighetsbedömning och att domstolen sannolikt inte kommer att visa lika stor hänsyn till B:s ökade kostnader. Kostnadsbestämmelserna präglas dock även av intresset att rättegångsförfarandet ska vara snabbt och koncentrerat, vilket i praxis har förstärkts ytterligare genom användningen av godtagandepresumtionen. Med utgångspunkt i detta går det att argumentera för att den mest kostnadseffektiva åtgärden skulle vara att rätten godtar hela B:s anspråk. Förutsatt att B i sin invändning har inkluderat både A:s vidlyftighet och merkostnaden för sitt eget ombud, är det alltså möjligt för B att få ersättning för hela sitt anspråk.

Sammantaget kan konstateras att rättsläget på detta område är osäkert, men att effekten av samtliga föreslagna lösningar sannolikt hade blivit densamma – att domstolen satte ned det begärda beloppet med en skälighetsuppskattning anpassad till den särskilda situationen. Omfattningen av domstolens skälighetsuppskattning kan i nuläget inte anses vara förutsebar, vilket tyder på att det finns behov av än mer omfattande praxis.

4. Kostnadsansvar vid försumlig processföring

I detta kapitel redogörs för hur fördelningen av rättegångskostnader ska gå till enligt 18 kap. 6 och 7 §§ rättegångsbalken. Det första avsnittet i kapitlet utgår från lag och förarbeten, och i påföljande avsnitt diskuteras hur bestämmelserna har tillämpats i överrättspraxis. Praxisinventeringen görs i syfte att skapa underlag för en jämförelse mellan de för framställningen centrala 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken.

4.1 Ersättning för försumlig processföring

Som konstaterats i föregående kapitel är förlorande part skyldig att ersätta motpartens rättegångskostnad enligt huvudregeln i 18 kap. 1 § rättegångsbalken. Undantag från detta kostnadsansvar kan göras om det är tillåtet enligt uttryckliga lagstadganden, som exempelvis 25 kap. 2 § miljöbalken (1998:808) och 6 kap. 22 § föräldrabalken (1949:381). I 18 kap. 6 och 7 §§ rättegångsbalken stadgas undantag från huvudregeln om strikt kostnadsansvar:

18 kap. 6 § rättegångsbalken:

“Har part genom att utebliva från rätten eller ej iakttaga föreläggande, som rätten meddelat, eller genom påstående eller invändning som han insett eller bort inse sakna fog, eller annorledes genom försummelse föranlett uppskov i målet eller eljest vållat kostnad för motparten, vare han skyldig att ersätta sådan kostnad, huru rättegångskostnaden i övrigt än skall bäras.”

18 kap. 7 § rättegångsbalken:

“Skall part enligt detta kapitel helt eller delvis ersätta motpartens rättegångskostnad och finnes ställföreträdare för parten eller partens ombud eller biträde hava genom åtgärd, som avses i 3 § första stycket, eller genom vårdslöshet eller försummelse, som sägs i 6 §, vållat sådan kostnad,

äge rätten, även om yrkande därom ej framställts, förplikta honom att jämte parten ersätta kostnaden.”

Bestämmelserna utgör processuella sanktionsmöjligheter och innebär att en part eller företrädare som genom vårdslöshet eller försumlighet i rättegången orsakar en kostnad för motparten ska ersätta denna kostnad oavsett hur kostnaderna i målet ska fördelas i övrigt. Dessa regler kan tolkas som verktyg för att främja snabbhet och koncentration i förfarandet, så att domstolen ges möjlighet att upprätthålla en nödvändig rättegångsdisciplin och därigenom motverka att försumlig processföring på ett oförsvarbart sätt tär på den statliga domstolsresursen.⁸⁶

Enligt förarbeten kan försumlighet bestå i att part uteblir från förhandling, underlåter att följa rättens föreläggande om personlig inställelse eller undanhållande av skriftlig handling eller föremål som behövs som bevis. Det kan även anses vara försumligt om part underlåter att i rätt tid fullständigt ange sin ståndpunkt i målet, exempelvis om parten först vid huvudförhandlingen åberopar nya omständigheter till grund för sin talan, gör invändning om att målet inte bör tas upp till prövning eller inte i god tid före huvudförhandlingen uppger vilka bevis man vill åberopa. Vidare anses det försumligt om en part vet att det föreligger hinder för förhandling ett visst datum, men inte anmäler detta till rätten.⁸⁷ Ytterligare ett exempel är när parten gör det nödvändigt för motparten att presentera motbevisning för påståenden eller invändningar som man har, eller borde ha, insett saknar fog.⁸⁸

⁸⁶Gärde m.fl. (1949) s. 217 f. och SOU 1938:44 s. 235 f.

⁸⁷Gärde m.fl. (1949) s. 209.

⁸⁸NJA II 1943 s. 232 f. Gärde m.fl. (1949) s. 209 använder som exempel ett mål om köp av lös egendom, där köparen kräver köpets återgång på grund av fel i egendomen och säljaren utan grund invänder att reklamation inte skett i fel tid. Om köparen då behöver åberopa bevisning om reklamationen aktualiseras detta rekvisit.

För att en parts försumlighet ska föranleda kostnadsansvar måste försumligheten enligt förarbeten ha vållat uppskov i målet eller på annat sätt förorsakat motparten merkostnader, exempelvis om förhandling har behövt ställas in eller skjutas upp för att motparten ska få tid att bemöta omständigheterna. Om kostnadsansvar föreligger till följd av försumlighet enligt 18 kap. 6 § rättegångsbalken, ska en avräkning ske mellan de olika kostnadsbelopp som parterna framställt.⁸⁹ För att kostnadsansvar ska föreligga krävs dock att den försumliga processföringen kan tillräknas parten. Om parten har haft laga förfall för exempelvis utevaro, räknas det inte som försumlighet och då kan ersättningsskyldighet inte åläggas parten.⁹⁰ Det krävs dock inte att parten personligen gjort sig skyldig till försumlighet. Parten ska även bära följderna av sitt ombuds handlingar.⁹¹ För att en företrädare ska kunna åläggas betalningsskyldighet krävs att rätten konstaterar att företrädaren har agerat på ett klandervärt sätt i målet.⁹² Företrädaren har rätt att yttra sig innan ersättningsskyldighet åläggs henne eller honom.⁹³

Eftersom huvudregeln i 18 kap. 1 § rättegångsbalken är att den förlorande parten ska ersätta motpartens rättegångskostnader kan bestämmelsen om parts ersättningsskyldighet vid försumlighet i princip endast drabba den part som vinner i målet. Enligt 18 kap. 7 § rättegångsbalken kan dock ombud och andra företrädare åläggas ansvar vare sig de företräder den vinnande eller förlorande parten. Ett ombud som företräder den förlorande parten ska åläggas solidariskt ansvar för den merkostnad som den egna försumligheten har medfört. Om ombudet däremot företräder den vinnande parten, får kostnadsansvaret endast effekt i den mån

⁸⁹Fitger m.fl. (2020) i kommentar till 18 kap. 6 § rättegångsbalken.

⁹⁰Se även 32 kap. 6 § rättegångsbalken.

⁹¹NJA II 1943 s. 232 f.

⁹²Se NJA 2018 s. 255.

⁹³Se NJA II 1943 s. 234.

merkostnaden överstiger den kostnad som vinnande part i övrigt är berättigad till.⁹⁴ En försumlig part som orsakar merkostnad för sig själv kan inte få ersättning för denna eftersom det av 18 kap. 8 § rättegångsbalken framgår att ersättning endast kan utgå för kostnad som varit skäligen påkallad för att tillvarata partens rätt.

4.2 Parts ersättningskyldighet

Sedan 1942 års rättegångsbalk infördes har ny reglering, nya rättsfall och andra uttalanden i doktrin uppkommit som förtydligar hur försumligheten enligt 18 kap. 6 § rättegångsbalken ska tolkas. Bland annat har fler försumlighetsgrunder införts, exempelvis parts eller ombuds låga grad av förberedelse. Enligt 42 kap. 14 § rättegångsbalken ska en part förbereda sig så noga inför ett sammanträde att ytterligare sammanträde inte ska behövas. Om ett nytt sammanträde behöver hållas till följd av att en part eller ett ombud är så dåligt förberedd att man inte kan besvara framställda frågor, kan den försumliga parten bli ersättningskyldig.⁹⁵ Detsamma gäller när rätten i samråd med parterna har upprättat en tidsplan för handläggningen och en part uppsåtligt eller av försumlighet inte följer planen.⁹⁶ I NJA 1981 s. 1188 anförde Högsta domstolen i ett mål om en stämningsansökans bristfällighet att en ofullständig stämningsansökan kan föranleda kostnadsansvar enligt 18 kap. 6 eller 7 §§ rättegångsbalken, eller ha inverkan på bestämmandet av skäligen ersättning enligt 18 kap. 8 § rättegångsbalken. Ingen av dessa bestämmelser aktualiserades dock i målet. Enligt Brolin bör även ett ofullständigt svaromål leda till motsvarande konsekvenser.⁹⁷

⁹⁴NJA II 1943 s. 210.

⁹⁵Vid tillkomsten av regeln förklarade föredragande departementschefen att viktigaste fördelen med bestämmelsen var att rätten får direkt lagstöd för att bland annat tillgripa rättegångskostnadssanktioner. Se Prop. 1986/87:89 s. 205.

⁹⁶Brolin m.fl. (2016) s. 98.

⁹⁷Brolin m.fl. (2016) s. 98.

Kostnadsansvar enligt 18 kap. 6 § rättegångsbalken kan även aktualiseras om en part åberopar bevisning i övre instans som lika gärna hade kunnat åberopas i lägre instans. I ett expropriationsmål, NJA 1970 s. 442, hade en stad begärt tvångsinlösen av en stadsäga. Målet gällde frågan om löseskillingens storlek. Om staden fullföljde talan gällde enligt lag att staden skulle betala motpartens rättegångskostnader. Bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken skulle i övrigt tillämpas. Staden och markägaren fullföljde talan till Högsta domstolen, som endast beviljade prövningstillstånd i kostnadsdelen. Där åberopade markägaren ny bevisning som var av betydelse för bestämmandet av löseskillingens storlek. Enligt Högsta domstolen hade dock inte markägaren haft giltig ursäkt att inte åberopa denna bevisning vid lägre rätt, och inte heller gjort sannolikt att bevisningen inte hade kunnat åberopas vid lägre rätt. Således ansåg Högsta domstolen att staden borde erhålla yrkad ersättning för kostnaden som staden vållats för att bemöta den nya bevisningen. Beslutet motiverades med en hänvisning till 18 kap. 6 § rättegångsbalken.

Ekelöf har i doktrin anfört att 18 kap. 6 § rättegångsbalken även kan bli tillämplig om den vinnande partens bokföring, som har varit av intresse för målet, befunnit sig i "hopplös oordning", eller om en part utan rimligt skäl använder sig av ett ombud från en avlägsen ort.⁹⁸ Som tidigare anförts har frågor om onödiga ombudskostnader historiskt sett främst varit aktuella vid bedömningen av 18 kap. 8 § rättegångsbalken.⁹⁹ Ekelöfs uttalande kan därför anses stödja Lindells tes att 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken används överlappande i modern praxis.¹⁰⁰ 18 kap. 6 § rättegångsbalken tillämpades även i följande fall:

- AD 1998 nr 13, där en part först vid huvudförhandling åberopade ett nytt bevis;

⁹⁸Ekelöf m.fl. (2018) s. 272.

⁹⁹Se avsnitt 4.4 och i synnerhet NJA 1949 s. 774 och SvJT 1952 s. 843.

¹⁰⁰Lindell (2017) s. 325.

- AD 2005 nr 30, där en huvudförhandling fick ställas in till följd av att en part beviljat ett av sina vittnen semester under tiden för huvudförhandlingen;
- RH 1983:125, där huvudförhandling i hovrätt ställdes in efter att en parts grunder för talan inte kunde klarläggas.

I alla tre mål var den vinnande parten den försumliga, och i alla tre mål utdömdes kostnadsansvar.

I AD 2001 nr 13 yrkade den förlorande parten kostnadsansvar oberoende av målets utgång i enlighet med 18 kap. 6 § rättegångsbalken eftersom den vinnande parten hade återkallat en invändning till följd av ett förhandsbesked från EU-domstolen. Arbetsdomstolen ansåg inte att återkallandet av en invändning efter besked från EU-domstolen var försumligt på samma sätt som att exempelvis göra påstående eller invändning som saknat fog, och ogillade därmed yrkandet. I RH 1981:164 delgavs fel person ansökan om betalningsföreläggande av misstag. Personen agerade sedan på ett sådant sätt att borgenären orsakades rättegångskostnader, men domstolen anförde att 18 kap. 6 § rättegångsbalken inte kunde tillämpas på andra personer än de som uttryckligen angetts i lagtexten.¹⁰¹ I AD 2018 nr 79 gjorde en part gällande att motparten hade åberopat nya omständigheter vid förhandlingen, vilket hade lett till ökade kostnader för motparten och att avgörandet fördröjts även om förhandlingen inte behövt ställas in. Arbetsdomstolen delade synen om motpartens försumlighet, men bedömde att det inte hade framkommit att de nya åberopade omständigheterna hade inneburit särskilda kostnader för parten, och ogillade därmed yrkandet. I AD 2016 nr 63 begärde en icke-försumlig part att solidariskt kostnadsansvar skulle utdömas till en försumlig part och dess ombud eftersom de inte hade följt förelägganden vilket i sin tur hade orsakat en inställd huvudförhandling. I målet hade Arbetsdomstolen löpande påtalat för den försumliga parten och dess ombud att

¹⁰¹Däremot antogs personens ersättningskyldighet kunna prövas i en vanlig skadeståndprocess.

kostnadsansvar på grund av försumlig processföring skulle kunna aktualiseras. I domen avslogs dock ersättningsyrkandet eftersom Arbetsdomstolen bedömde att underlaget inte var tillräckligt för att det skulle anses vara utrett vilka kostnader den försumliga processföringen hade orsakat den icke-försumliga parten.

I samband med att 18 kap. 8 a § tredje stycket rättegångsbalken om försumlighet i förenklade tvistemål infördes uttalade departementschefen följande:

“För att kunna stävja illojala och försumliga förfaranden av parter bör enligt den bedömning som görs i promemorian, reglerna om kostnadsansvaret för försumlig processföring få tillämpning även i småmålsförfarandet. Det bör inte vara möjligt för en part att medvetet kunna orsaka motparten dryga kostnader som denne inte har någon möjlighet att ersätta. Det föreslås därför att det i 18 kap. 8 a § rättegångsbalken läggs till ett nytt stycke av innebörd att ersättning för rättegångskostnad, utöver vad som gäller enligt andra stycket 1, får avse kostnad för arvode till ombud eller biträde om en part har handlat så att 18 kap. 3 § eller 6 § är tillämplig.

Några remissinstanser är negativa till förslaget och har framhållit att småmålsens särskilda funktion är att tillhandahålla en snabb och enkel mekanism för tvistlösning där parterna ska kunna föra processen utan ombud. Detta förutsätter att det finns ett visst utrymme för brister i processföringen. Regeringen delar detta synsätt men anser att detta är väl förenligt med en ordning där en part riskerar att få stå för kostnader som han eller hon orsakar genom att vara försumlig i sin processföring. Man bör ha i åtanke att dessa bestämmelser om försumlig processföring sällan kommer till användning. Varje vårdslöshet leder ju inte till att bestämmelserna tillämpas. Det är ju också naturligt att inte ställa samma krav på processföringen när parten har anlitat ett juridiskt ombud som när parten för sin talan utan ombud eller biträde.”¹⁰²

Departementschefens uttalande får anses ge uttryck för att reglerna om försumlig processföring ska tillämpas restriktivt och att kraven på processföringen är lägre ställda när en part saknar juridiskt ombud. En möjlig tolkning av detta uttalande är att

¹⁰²Prop. 1999/2000:26 s. 100 f.

bestämmelserna om försumlig processföring ska tillämpas restriktivt i förenklade tvistemål. En mer långtgående tolkning är att den restriktiva tillämpningen även ska gälla tvistemål avseende högre belopp. Att döma av Arbetsdomstolens bedömningar verkar den mer långtgående tolkningen ha fått fäste.

4.3 Företrädarens ersättningskyldighet

Även 18 kap. 7 § rättegångsbalken om företrädarens försumliga processföring har påverkats av ny reglering, rättsfall och uttalanden i doktrin som förtydligar synen på försumlighet. Bland annat har Advokatsamfundet i utlåtande till domstol hävdade att en advokat endast bör ansvara för uppenbara fel i den juridiska bedömningen, och inte för att man i en tveksam lagtolknings- eller tillämpningsfråga hävdar en annan uppfattning än den som kommer till uttryck i det slutliga avgörandet.¹⁰³ Motsvarande tankesätt återfinns i de fall då staten blivit föremål för skadeståndstalan eller klander på grund av ett avgörande. I RH 2000:14 uttalade hovrätten att endast uppenbart oriktiga rättstillämpningar och bedömningar från myndigheters sida kan betraktas som fel eller försumlighet som leder till kostnadsansvar.¹⁰⁴

18 kap. 7 § rättegångsbalken har historiskt sett tillämpats med återhållsamhet, exempelvis i NJA 1961 s. 157 där en part förde skadeståndstalan mot ett spårvägsföretag på grund av koldioxidförgiftning. Käranden yrkade ersättning för sveda och värk med 6 000 kronor och ersättning för lyte och bestående men med 8 000 kronor. Tingsrätten biföll talan för sveda och värk med 4 000 kronor samt ersättning för rättegångskostnader. Domen överklagades till hovrätten som ogillade partens talan om skadestånd och ändrade tingsrättens dom i kostnadsfrågan. I hovrätten processade kärandens ombud, en advokat, på ett vidlyftigt och

¹⁰³TSA 1974 s. 450.

¹⁰⁴Se även NJA 1994 s. 654; RH 1998:87.

okoncentrerat sätt. Bland annat underlät han att följa den mall för målets handläggning som uppgjorts av hovrätten, justerade sina yrkanden flera gånger och återopade fortlöpande under huvudförhandlingen nya bevis som hade kunnat återopas tidigare. Med hänvisning till 18 kap. 7 § rättegångsbalken utdömde hovrätten solidariskt kostnadsansvar för det försumliga ombudet. Hovrätten poängterade i första hand det merarbete som ombudets processföring hade förorsakat domstolen och i andra hand den kostnadsökning som parterna fått till följd av ombudets försumlighet. Kostnadsansvar utdömdes till en fixerad taxa på 250 kronor per handläggningsdag, motsvarande totalt 1 500 kronor. Beslutet överklagades vidare till Högsta domstolen, som upphävde beslutet med tre röster mot två och befriade ombudet från sitt solidariska kostnadsansvar. Majoriteten av ledamöterna menade att hovrättens beslut hade varit behäftat med rättegångsfel eftersom ombudet inte fått tillfälle att yttra sig i kostnadsfrågan, men att detta formfel läkts genom argumentationen inför Högsta domstolen.

Högsta domstolens bedömning i NJA 1961 s. 157 är i viss mån överraskande. Eftersom den i första instans handläggande domstolen har iakttagit parternas handlande, anses den domstolen ofta ha ett försteg framför överrätten.¹⁰⁵ I målet var hovrätten den första instansen som hade kunnat iaktta parternas agerande och kunde därmed förmodas ha ett bättre underlag för sitt beslut än Högsta domstolen. Högsta domstolen var dock mer metodisk i sin handläggning och fäste större vikt vid att rätta till hovrättens formfel genom att låta ombudet komma till tals. Detta utfall kan tolkas som att Högsta domstolen bedömde rättsskyddsintresset som mer skyddsvärt än snabbheten och koncentrationen i förfarandet. Högsta domstolens restriktiva tillämpning av reglerna har kritiserats av Jacobsson, som uttryckte förhoppningen om

¹⁰⁵Waddams (2001) s. 68. Waddams tar upp frågor om rättegångskostnader som ett exempel på situationer där första instansen har ett försteg mot överinstans mot bakgrund av dess unika insikt i parternas agerande under handläggningen.

att domstolarna inte utifrån denna dom avskräcks från att tillämpa 18 kap. 6 och 7 §§ rättegångsbalken i framtida fall där kostnadsreglerna kan ha betydelse.¹⁰⁶

4.4 Sammanfattande diskussion

Utvecklingen av rättspraxis har gett till upphov till fler grunder för försumlighet än vad som framgår av lagrummen. Till skillnad från frågan om skäligen påkallad ersättning har dock utvecklingen inte gått i någon tydlig riktning, annat än att de senaste avgörandena från Arbetsdomstolen verkar peka mot en tillämpning som ställer höga krav på den part som yrkar ersättning för sina ökade rättegångskostnader till följd av försumlighet.

Med stöd i reglering och avgöranden kan man dra slutsatsen att 18 kap. 6 och 7 §§ rättegångsbalken aktualiseras när en part eller dess företrädare, genom uppsåt eller försumlighet, utan giltig anledning, orsakar merkostnader eller uppskov i processen genom att:

- utebli från förhandling, ställa in med kort varsel eller inte vara tillräckligt förberedd vid förhandling,
- inte följa rättens förelägganden, föreskrifter eller inte lämna in en fullständig stämningsansökan eller svaromål under målets förberedelse,
- göra påståenden eller invändningar som saknar fog eller som man borde insett saknar fog,
- lämna omotiverat omfattande skrivelser eller upprepade justeringar i yrkanden, grunder eller bevisning,

¹⁰⁶Jacobsson (1964) s. 220. Cars har uttryckt medhåll till denna ståndpunkt i anmälan till avhandlingen, se Cars (1965) s. 194. Lindell har påpekat att målet hade en överraskande utgång och att utgången sannolikt hade skulle ha blivit en annan idag, se Lindell (1993) s. 133.

- åberopa ny bevisning eller omständighet sent under rättegångsförfarandet, tätt inpå förhandling eller i högre instans, som varit tidigare känt för parten eller ombudet.

En försumlighet utesluter inte annan försumlighet – snarare stärker blandade försumlighetsgrunder helhetsbilden av partens handlande. Frågan om vilken sorts försumlighet som kan föranleda processuella sanktioner ger dock upphov till vissa svårigheter i tillämpningen av 18 kap. 6 och 7 §§ rättegångsbalken. Nedan diskuteras dessa svårigheter utifrån två exempelsituationer. I båda exemplen är A vinnande part och B förlorande part.

Exempelsituation 1:

A och B ska ha huvudförhandling i ett mål om skadestånd till följd av sakskada. A har begärt 100 000 kronor i skadestånd, varav 20 000 kronor hänför sig till sveda och värk. Sveda och värk är ett uttryck som förknippas med personskador eller brottmål och utgör således ett uppenbart oriktigt påstående som saknar juridisk grund. B begär 20 000 kronor i rättegångskostnader oberoende av utgången i målet för att ha behövt bemöta detta uppenbart ogrundade påstående.

I denna situation utgör A:s ogrundade påstående den försumliga processföringen. Eftersom både utfallet i NJA 1961 s. 157 och uttalandet i Prop. 1999/2000:85 visar att rätten bör ha viss tolerans för parternas och deras företrädares försumlighet, är frågan i vilken utsträckning kostnadsansvar kommer att föreligga.

Givet att A eller dennes ombud besitter juridisk kunskap är det vid första anblick troligt att B:s yrkande skulle föranleda kostnadsansvar eftersom det uppenbart ogrundade påståendet har orsakat merkostnader för motparten, vilket enligt ordalydelsen i 18 kap. 6 § rättegångsbalken ska vara tillräckligt för att regeln ska anses vara tillämplig. Bilden kompliceras dock av uttalandet i prop. 1999/2000:85 om att

varje försumlighet inte leder till att bestämmelserna tillämpas, vilket kan tolkas som att en försumlighet inte nödvändigtvis är tillräckligt. En sådan tolkning kan anses inskränka bestämmelsens syfte att öka koncentrationen och snabbheten i förfarandet. För att lagrummet ska tillämpas på ett ändamålsenligt sätt måste en försumlig handling kunna kompenseras oavsett nivån på försumligheten. Uttalandet i propositionen är emellertid en del av ett förslag om försumlighet i *förenklade tvistemål*, och därför är det möjligt att resonemanget om olika nivåer inte tar sikte på försumlighet i allmänhet, utan är begränsat till förenklade tvistemål i synnerhet. Någon tydlig vägledning i praxis finns dock inte och således får konstateras att rättsläget framstår som osäkert i denna del.

Om B under processen inser att påståendet är uppenbart ogrundat kan man ifrågasätta varför B skulle ta på sig en kostnad om 20 000 kronor för att bemöta påståendet i stället för att invända att man inte kommer svara mot A:s påståenden om inte A ger en utförligare förklaring till sina resonemang. Om B de facto har ägnat tid åt att bemöta A:s påståenden, kanske A:s talan inte är uppenbart ogrundad trots allt. Å andra sidan går det att argumentera för möjligheten att B under pågående process kan ha svårigheter att skilja på vad som är uppenbart ogrundat och inte, och därmed bedömer att man på bästa sätt tillvaratar sin rätt genom att bemöta alla påståenden och minimera risken att förlora målet. Möjligen är det då inte lika enkelt att se eller påvisa uppenbart ogrundade påståenden, som det hade varit i slutskedet av rättegångsprocessen.

Ytterligare en möjlighet är att B saknar juridisk kunskap och därmed har svårare att avgöra vad som är uppenbart ogrundat än vad ett ombud med bättre juridisk kunskap hade haft. B kan då ha bemött A:s påståenden i tron om att dessa påståenden är relevanta i sakfrågan, trots att de senare visar sig vara uppenbart ogrundade. I sådant

fall kan A anses ha utnyttjat B:s bristande kunskap och därmed hade domstolen troligen utdömt kostnadsansvar för A.

Om det i stället är A som saknar juridisk kunskap är det mindre troligt att rätten hade utdömt kostnadsansvar eftersom domstolen förväntas ha högre tolerans för brister i processföringen när en part saknar juridisk kunskap. Varken förarbeten eller praxis ger vägledning i frågan om hur långtgående denna tolerans ska vara. När domstolen visar hänsyn till bristande juridisk kunskap begränsas syftet med snabbhet och koncentration till förmån för en mer rättsskyddande tanke. Vid en viss punkt måste dock domstolens bedömning kunna gå från bristande juridisk kunskap till att handla om det som lagrummet finns till för att angripa, nämligen försumlig processföring. Denna problematik kan vara svår att tackla eftersom rätten då hamnar i den oförmånliga satsen att behöva bedöma om en försumlighet under rättegången beror på bristande juridisk kunskap, bristande kunskap om den juridiska processen, eller om endera part helt enkelt agerar illojalt.

Exempelsituation 2:

A och B ska ha huvudförhandling i ett mål om skadestånd till följd av sakskada. Dagen innan huvudförhandling skickar A in ett stort antal handlingar utan giltig anledning. Den nya bevisningen leder till att huvudförhandlingen ställs in. B yrkar ersättning oavsett målets utgång för uppskov i processen till följd av As försumliga processföring. B redogör dock inte utförligare för grunderna i sitt kostnadsyrkande och anger inte heller bestämt belopp.

I denna situation aktualiseras frågor om hur noggrant en part måste redogöra för sina grunder i ett kostnadsyrkande enligt 18 kap. 6 § rättegångsbalken. Vad har B egentligen förlorat som kräver ersättning? En möjlig förklaring är att B:s förberedelser inför huvudförhandlingen har lagts ner i onödan på grund av de nya omständigheterna i målet. I sådant fall är det rimligt att anta att B vill ha

kompensation för sina numera onödiga åtgärder inför den första huvudförhandlingen, eller för att man nu behöver lägga ännu mer tid på tvisten. Alla förberedelser inför en inställd huvudförhandling blir dock sällan onödiga till följd av nya omständigheter. Tidigare förberedelser kan i kombination med de nya omständigheterna bidra till att förtydliga olika frågor som tidigare var osäkra. Det är alltså inte nödvändigtvis så att B har lidit en omfattande tidsspillan – i bästa fall kan förberedelserna göra att den nya huvudförhandlingen går fortare än vad den första huvudförhandlingen hade gjort. Med utgångspunkt i detta kan man argumentera för att en närmare specifikation av B:s förlust hade behövts. Enligt ordalydelsen i 18 kap. 6 § rättegångsbalken ska dock uppskov eller kostnader till följd av försumlighet ersättas, och enligt förarbeten till lagrummet kräver denna ersättning ingen närmare specificering utöver att målet uppskjutits eller att motparten behövt ådra sig särskilda kostnader. Att målet i den aktuella situationen har uppskjutits på grund av A:s försumlighet ska alltså vara tillräckligt för att domstolen utan närmare specifikation ska kunna utdöma kostnadsansvar enligt 18 kap. 6 § rättegångsbalken.

Beträffande vilket belopp som ska utgå är frågan än mer komplicerad. Om varken icke-försumlig part eller dess ombud har ådragit sig faktiska kostnader för att närvara på förhandlingen dagen därpå, exempelvis resekostnader, framstår ersättningen mer som en kompensation av principiell natur för parternas olägenhet. Om B hade yrkat ett specifikt belopp hade rätten möjligen kunnat tillämpa 18 kap. 8 § rättegångsbalken analogt eftersom det inte finns någon annan detaljerad praxis som svarar på hur domstolen ska uppskatta rättegångskostnader till följd av försumlig processföring. Då hade man antingen kunna bifalla yrkandet utifrån godtagandepresumtionen, eller neka yrkandet med hänvisning till att merkostnaderna inte varit skäligen påkallade. I det aktuella fallet har inget bestämt belopp yrkats, och då behöver rätten i stället uppskatta vad en inställd huvudförhandling eller fördröjning kan vara värd. För att

kunna göra en sådan uppskattning behöver domstolen ha god kännedom om exempelvis vad som är en vanlig timtaxa på en juridisk byrå och hur lång tid det tar att upprätta olika juridiska handlingar eller förberedelser. Enligt 18 kap. 14 § andra stycket rättegångsbalken förväntas rättegångskostnadsreglerna kunna tillämpas ex officio, och således kan de anses omfattas av principen om jura novit curia enligt 35 kap. 2 § rättegångsbalken, trots att uppskattningarna skulle vara svåra att göra. Om uppskattningen av inställd huvudförhandling inte skulle anses omfattas av principen om jura novit curia, kan ett alternativt tillvägagångssätt för rätten vara att uppskatta skäligt belopp genom en analog tillämpning av bevislätnadsregeln i 35 kap. 5 § rättegångsbalken som används vid uppskattning av skadestånd.

Det saknas allmän överrättspraxis för hur noggrant angivna merkostnaderna behöver vara enligt 18 kap. 6 och 7 §§ rättegångsbalken, men viss vägledning kan hittas i praxis från Arbetsdomstolen. I AD 1998 nr 13 biföll Arbetsdomstolen ett yrkande från icke-försumlig part om ett fast belopp utan att specificera vari kostnaderna hade bestått. I AD 2018 nr 79 uppstod en fördröjning på grund av sent återopade omständigheter, men då konstaterade rätten att en särskild merkostnad inte kunde påvisas eftersom en utförligare redogörelse inte lämnats. I AD 2016 nr 63 ledde parts oförmögenhet att följa rättens förelägganden till en inställd huvudförhandling, men yrkandet om kostnadsansvar bifölls inte eftersom underlaget inte ansågs vara tillräckligt. I alla tre rättsfall har Arbetsdomstolen konstaterat att part har agerat försumligt, men bedömningen av kostnadsansvar skiljer sig åt. Utfallen verkar tyda på att ju mer en part har specificerat merkostnader, desto troligare är det att ersättning utgår. Enligt 18 kap. 14 § andra stycket rättegångsbalken förväntas domstolen dock självmant kunna pröva och besluta kostnadsfrågor, och i fråga om kostnadsansvar föreskriver 18 kap. 6 § rättegångsbalken endast att uppskov eller kostnad ska ha vållats till följd av

försumlig processföring. Eftersom sådant uppskov har konstaterats i samtliga fall är det anmärkningsvärt att kostnadsansvar oberoende av målets utgång inte aktualiserats i de två senare fallen.

I en situation där domstolen trots allt behöver mer information har man möjlighet att genom materiell processledning få en part att specificera sina merkostnader ytterligare. Det är möjligt att sådan materiell processledning har skett i de tre målen från Arbetsdomstolen, men att det inte har gått att utläsa ur domskälen. Materiell processledning kan dock leda till ytterligare fördröjning i en redan fördröjd rättegång, vilket i sin tur skulle motverka bestämmelsernas syfte om snabbhet och koncentration i rättegången. Vare sig materiell processledning har utövats eller inte kan utgången i Arbetsdomstolens praxis i viss mån tolkas som att Jacobssons farhåga i samband med NJA 1961 s. 157 har besannats. Rätten har börjat tillämpa 18 kap. 6 och 7 §§ rättegångsbalken så restriktivt, att lagen inte tillämpas – för att använda Jacobssons uttryck – “ens i de fall där tillämpningen hade kunnat vara av betydelse”.

5. Målundersökning

Det finns omfattande och detaljerad praxis om hur 18 kap. 8 § rättegångsbalken ska tillämpas. Vad gäller 18 kap. 6 och 7 §§ rättegångsbalkens tillämpning finns dock inte lika mycket praxis att tillgå. I förarbeten och doktrin verkar den allmänna uppfattningen vara att bestämmelserna sällan tillämpas.¹⁰⁷ I stort sett alla uttalanden om 18 kap. 6 och 7 §§ rättegångsbalkens tillämpning hänvisar till Rättegångsutredningens målundersökning från 1982. Sedan den målundersökningen genomfördes har handläggningen av rättegångskostnadsfrågor ändrats, nya uttalanden har gjorts i förarbeten och ny praxis har tillkommit. Det finns alltså goda skäl att undersöka om – och hur – tillämpningen av kostnadsreglerna har förändrats och därför redogörs i detta kapitel för en uppdaterad målundersökning som avser bestämmelsernas tillämpning mellan 2016–2021.

5.1 Urval och metod

För att få en fullständig bild av hur regleringen har tillämpats på senare tid, har en genomgång gjorts av samtliga mål gällande försumlig processföring enligt 18 kap. 6 och 7 §§ rättegångsbalken som har avgjorts under perioden mars 2016 till februari 2021 i tingsrätterna, hovrätterna, Högsta domstolen och specialdomstolar. I databasen Rättsfallsnet som tillhandahålls av JP Infonet har sökning gjorts på “18 kap. 6 §”, “18 kap. 7 §” samt uttrycken “försumlig processföring” och “vårdslös processföring” och fått 544, 432, 88 respektive 109 träffar. Därefter har dubblett-domar sorterats bort, tillsammans med domar där det angivna kapitlet och lagrummet följts av en annan lag än rättegångsbalken.¹⁰⁸ Efter denna sortering har urvalet bestått

¹⁰⁷Se Prop. 1999/2000:26 s. 100 f., Lindell (2017) s. 309; Ekelöf m.fl. (2018) s. 269; Heuman (1987) s. 47.

¹⁰⁸Till exempel 18 kap. 6 § socialförsäkringsbalken eller 18 kap. 7 § utsökningsbalken.

av 583 domar. Urvalet har vidare begränsats genom att sortera bort de domar där 18 kap. 6 eller 7 §§ rättegångsbalken endast har återgivits i bilaga till dom¹⁰⁹, eller återgivits utan att följas av en prövning i sak.¹¹⁰ Då kvarstod 393 domar, däribland några som utgår från andra paragrafer än 18 kap. 6 § eller 18 kap. 7 §, men som antingen direkt eller indirekt bygger på dessa regler (se exv. 18 kap. 8 a § tredje stycket eller 6 kap. 22 § föräldrabalken). Dessa 393 domar har legat till grund för denna målundersökning. En förteckning av målen återfinns i Bilaga 1.

Undersökningen tar först sikte på i vilken utsträckning yrkanden om kostnadsersättning är framgångsrika. Därefter undersöks om ombudet för den försumliga parten i målet är advokat eller inte, eftersom det inte finns krav på att processande ombud är medlem i advokatsamfundet, trots att de flesta ombud är det. Som en konsekvens av Rättegångsutredningens målundersökning år 1982, infördes en skyldighet för rätten att ex officio överväga om reglerna om kostnadsansvar vid försumlig processföring är tillämpliga i 18 kap. 14 § andra stycket rättegångsbalken.¹¹¹ Ingen ny målundersökning har gjorts sedan dess, och således är det även av intresse att undersöka i hur många mål prövningen sker ex officio. Det har antagits att en fråga blivit initierad av rätten ex officio enligt 18 kap. 14 § andra stycket rättegångsbalken om det inte framgår av domen att någon part yrkat ersättning för merkostnader på grund av försumlig processföring eller solidarisk ersättningskyldighet. Vidare

¹⁰⁹Det skulle kunna vara en formulering om 18 kap. 6 § rättegångsbalken som förekommer i den bifogade underrättsdomen till ett avgörande i hovrätten, men som inte på något sätt berörts i hovrättsavgörandet. I FT-mål är det även vanligt att stämningsansökan bifogas till domen och där är det möjligt att lagrummen nämns.

¹¹⁰En dom där relevant lagrum bara har återgivits utan en prövning i sak kan exempelvis lyda enligt följande exempel: "Enligt 16 kap. 14 § andra stycket FBL ska sakägare som avstår mark eller särskild rättighet i mål om inlösenersättning få gottgörelse för sin kostnad oberoende av utgången i målet. Enligt tredje stycket i samma bestämmelse framgår dock att andra stycket inte gäller, om annat följer av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken". Exemplet är hämtat från domskälen i Nacka tingsrätts dom den 10 juni 2020 i mål F 9099–19.

¹¹¹Prop. 1986/87:89 s. 121.

undersöks fördelningen mellan 18 kap. 6 och 7 §§ utifrån respektive lagrum, samt utifrån de försumlighetsgrunder som konstaterades i avsnitt 4.4.

5.2 Undersökningens resultat

5.2.1 Framgångsrika mål

Av de 393 mål som undersökts, har prövningen i 145 mål lett till att en part eller dess ombud har ålagts ansvar för sin försumliga processföring. Med andra ord har påståenden om försumlig processföring under rättegången vunnit bifall i 37 procent av målen på det sätt som föreskrivs i 18 kap. 6 § eller 7 § rättegångsbalken, eller andra paragrafer med samma innebörd. Utslaget över fem års tid kan man säga att prövningar om kostnadsansvar på grund av försumlig processföring besvaras jakande i snitt 30 gånger per år.

5.2.2 Fördelning utifrån ombud

Endast i 52 av 145 mål, alltså 36 procent av målen, företräds den försumliga parten av en advokat. I övriga 83 mål företräds den försumliga parten av "jur.kand." eller någon annan titel. I ett fåtal fall saknar den försumliga parten ombud.

5.2.3 Fördelning utifrån ex officio-prövning

I 19 av de 145 målen, alltså 13 procent, prövade rätten frågan om försumlig processföring ex officio. I de resterande 126 målen har motparten antingen yrkat på ansvar eller på annat sätt själv väckt frågan om försumlig processföring.

5.2.4 Fördelning utifrån lagrum

I 90 av de 145 målen som vunnit bifall, alltså 62 procent, har rätten konstaterat att en av parterna orsakat merkostnader genom sin försumlighet och därmed ska erläggas

rättegångskostnadsansvar. I resterande 55 mål har rätten konstaterat att försumligheten beror på att antingen ombud eller ställföreträdare har varit försumlig och att denne ska stå för rättegångskostnaderna solidariskt med den förlorande parten.

5.2.5 Fördelning utifrån försumlighetsgrunder

I 29 procent av de framgångsrika målen är försumlighetsgrunden att påståenden eller invändningar saknar fog. Övriga försumlighetsgrunder är ganska jämnt fördelade bland de yrkanden som vunnit bifall. Den fullständiga fördelningen framgår av Tabell 1.

FÖRSUMLIGHETSGRUND	ANTAL	ANDEL
Att utebli från förhandling, ställa in med kort varsel eller inte vara tillräckligt förberedd vid förhandling	23	16 %
Att inte följa rättens förelägganden, föreskrifter eller inte lämna in en fullständig stämningsansökan eller svaromål under målets förberedelse	17	12 %
Att göra påståenden eller invändningar som saknar fog eller som man borde insett saknar fog	42	29 %
Att lämna omotiverat omfattande skrivelser eller upprepade justeringar i yrkanden, grunder eller bevisning	26	18 %
Att åberopa ny bevisning eller omständighet sent under förfarandet, tätt inpå förhandling eller i övre instans som varit tidigare känt för parten eller ombudet	25	17 %
Flera av försumlighetsgrunderna ovan i kombination	12	8 %
TOTAL	145	

Tabell 1. Sammanställning av hur många framgångsrika mål som respektive försumlighetsgrund har åberopats i. Procentsiffrorna anger förekomsten i relation till det totala antalet framgångsrika mål.

5.3 Slutsatser

Av undersökningens 395 mål har 145 stycken resulterat i parts eller ombuds kostnadsansvar på grund av försumlig processföring. Detta motsvarar cirka 30 mål om året och 37 procent av alla mål där 18 kap. 6 och 7 §§ rättegångsbalken prövas. Det kan alltså konstateras att reglerna om kostnadsansvar till följd av försumlig processföring tillämpas med jämna mellanrum. Ställt mot de cirka 85 000 tvistemål som avgörs i tingsrätt varje år framstår förstås 145 mål som en liten siffra, men i sin egen kontext säger siffran inte mycket om hur "ofta" eller "sällan" reglerna om försumlig processföring tillämpas.¹¹² För att kunna dra en sådan slutsats hade undersökningen behövt kompletteras med statistik på hur ofta parter är oense om kostnadsfrågor överhuvudtaget och hur många gånger per år andra rättsregler tillämpas.¹¹³

Det går dock att konstatera att yrkanden på grund av försumlig processföring vinner bifall i 37 procent av fallen, vilket innebär att det är inte är utsiktslöst för en part att väcka frågan om ansvar för försumlighet under förfarandet. Snarare visar denna målundersökning att en part aldrig har haft så stor möjlighet att nå framgång med ett kostnadsyrkande på grund av försumlig processföring som man har idag. Det genomsnittliga antalet bifall per år är högre nu än i både Jacobssons undersökningar under 60-talet och målundersökningen som Rättegångsutredningen genomförde under slutet av 70-talet. I Rättegångsundersökningens målundersökning var 18 kap. 3 § första stycket rättegångsbalken det vanligast förekommande av de tre lagrummen.¹¹⁴ Som anförts i avsnitt 1.3.3 omfattas

¹¹²För antalet tvistemål varje år, se exempelvis Domstolsverket (2020) s. 9.

¹¹³Rättegångsutredningen har förvisso konstaterat att det i praktiken är sällsynt att parterna yttrar sig över varandras kostnadsyrkanden, men har inte presenterat någon statistik därtill. Se prop. 1986/87:89 s. 121.

¹¹⁴SOU 1982:26 s. 213 f.

18 kap. 3 § första stycket rättegångsbalken inte av denna målundersökning, men om tillämpningen av detta lagrum följer samma utveckling som 18 kap. 6 och 7 §§ rättegångsbalken är det rimligt att anta att regler om försumlig processföring nu förekommer i större utsträckning än förr.

Vidare kan det konstateras att tillämpningen är relativt jämnt fördelad mellan de olika försumlighetsgrunderna, men att de två vanligast förekommande uppstår till följd av försumlig parts *aktiva* handlande, alltså att part framställt invändningar som saknar fog, lämnat omotiverat många handlingar eller justerat yrkanden onödigt många gånger. Tillsammans utgör dessa två kategorier nästan hälften av alla mål där 18 kap. 6 och 7 §§ rättegångsbalken har tillämpats och vunnit bifall. I nuläget kan inga långtgående slutsatser dras av detta, men det är värt att notera att båda dessa försumlighetsgrunder även hade kunnat anses utgöra åtgärder som inte har varit skäligen påkallade enligt 18 kap. 8 § rättegångsbalken. De övriga försumlighetsgrunderna, utom möjligen den som består av en blandning, uppstår i stället till följd av den försumliga partens *passivitet*, exempelvis att part uteblir från förhandling eller inte följer rättens förelägganden. Till skillnad från försumlighet till följd av aktivt handlande, kan passivitet inte föranleda en nedsättning med stöd i 18 kap. 8 § rättegångsbalken.

13 procent av domarna som vunnit bifall har prövats av domstolen ex officio, vilket tydligt pekar på att införandet av 18 kap. 14 § andra stycket har medfört att parter som tidigare inte kunnat åläggas kostnadsansvar, numera kan göra det. På det stora hela är dock 13 procent en förhållandevis låg siffra, vilket kan tyda på att det i störst utsträckning är de processande parterna som åberopar kostnadsansvar till följd av försumlig processföring.

Vad gäller ombuds fördelning och fördelning efter rättslig grund är resultaten inte tillräckligt signifikanta för att kunna dra några uppseendeväckande slutsatser. Det är föga förvånande att försumliga parter oftast företräds av icke-advokater, eftersom medlemmar i advokatsamfundet ofta har bred erfarenhet av processföring och kunskap om den rättsliga processen. Det är inte heller förvånande att 18 kap. 6 § rättegångsbalken tillämpas oftare än 18 kap. 7 § rättegångsbalken, eftersom det krävs mer specifik argumentation för att rikta sig mot ett ombud än mot en tvistande part, vilket av naturliga skäl blir svårare.

5.4 Svepande domskäl

Vid datainsamlingen till undersökningen noterades att domstolen i flertalet domskäl nöjer sig med att göra svepande hänvisningar som inte i sak bemöter kostnadsyrkanden om försumlig processföring. I 40 av de 250 mål där yrkanden om försumlig processföring ogillades, har domskälen innehållit en så svepande formulering att ingen slutsats kan dras om vilket resonemang domstolens uppfattning har grundats i, eller vilka tolkningar av lagrummet som har gjorts. Nedan följer ett par exempel:

“[A] har gjort gällande att [B] har fördyrat processen genom sin processföring. Tingsrätten finner emellertid inte att [B] varit tillräckligt vårdslös på det sätt som motiverar en tillämpning av bestämmelsen i 18 kap. 6 § rättegångsbalken.”¹¹⁵

“[A] har anfört att [B] jämlikt 18 kap. 6 § rättegångsbalken bör förpliktas att ersätta rättegångskostnad och att [B:s ombud] enligt 18 kap. 7 § rättegångsbalken bör förpliktas att jämte [B] ersätta [A] för rättegångskostnad. Enligt tingsrättens mening saknas skäl att ålägga [B] och [B:s ombud] sådan ersättningskyldighet.”¹¹⁶

¹¹⁵Hämtat från Alingsås tingsrätts dom av den 5 mars 2019 i mål T 1539–18.

¹¹⁶Hämtat från Linköpings tingsrätts dom av den 27 april 2017 i mål T 1707–13 och T 2059–13.

“[A] har även yrkat att [B] ska förpliktigas betala hennes rättegångskostnader. (...) [A] har gjort gällande att [B] vid de muntliga förberedelserna samt i skriftväxling belastat målet på ett sätt som inte varit behövligt. Detta har fått till följd att målet har blivit mer kostsamt än vad som varit nödvändigt. Enligt [A] har [B] även stämt i målet endast någon månad efter separationen och då med insikt om att [A] inte kunnat använda sin hemförsäkring och därigenom få rättsskydd. Därtill har [B] åberopat [A:s] föräldrar och före detta pojkvän som vittnen. Ett agerande [A] tolkar som en önskan att fördröja målet samt göra det än mer smärtsamt. [A] har gjort bedömningen att [B] genom sitt agerande har önskat skada [A] såväl psykiskt som ekonomiskt. (...) Vid en samlad bedömning anser tingsrätten att det inte finns skäl att ålägga [B] att betala [A:s] rättegångskostnader utan vardera part ska stå sina egna rättegångskostnader.”¹¹⁷

Svepande formuleringar döljer vilka tankeled som har föregått domstolens avvägningar, vilket kan göra det svårt för parterna i målet att veta hur rätten har kommit fram till sin slutsats. Att domstolen väljer att göra svepande formuleringar kan bero på att omständigheterna inte lämpar sig att redogöra för i domskäl, exempelvis om 18 kap. 6 och 7 §§ har åberopats i ett ogrundat yrkande. Om en anspråkskrävande part inte ägnar tid åt att precisera sitt yrkande eller utveckla grunden kan det inte heller förväntas att domstolen ska utveckla sitt resonemang och bemöta påståendet i sak. Ytterligare en förklaring kan vara att domstolen har bestått av flera ledamöter som har haft avvikande åsikter om det juridiska resonemanget, men gjort samma rättsliga bedömning om vilken påföljd yrkandet ska leda till. För att inte behöva ägna mer tid åt domskrivningen än nödvändigt kan rätten då enas genom att skriva gemensamma domskäl som är allmänt hållna, i stället för att varje ledamot ska skriva en skiljaktig mening i kostnadsfrågan.

¹¹⁷Hämtat från Göteborgs tingsrätts dom av den 29 maj 2019 i mål T 7042–18, som var ett familjerättsligt mål.

Alltför vaga och svepande formuleringar kan innebära en risk att domskälen blir närmast innehållslösa, vilket i sin tur kan få negativ inverkan på rättstillämpningen. Som tidigare nämnt anses ofta den första instansen som har iakttagit parternas handlande ha ett försteg framför överrätten. Om den första instansen har skrivit svepande och allmänt hållna domskäl kan det blir svårare för överrätten att bedöma vad som är ett korrekt avgörande. För att främja ett snabbt och koncentrerat rättegångsförfarande är det möjligt att överrätten då antar underrättens kunskapsövertag och instämmer med den allmänt hållna bedömningen, i stället för att göra en egen. Ett sådant agerande skulle kunna vara en orsak till att frågor om försumlighet enligt 18 kap. 6 och 7 §§ rättegångsbalken inte har blivit föremål för särskilt många överrättsavgöranden i allmän domstol de senaste åren, annat än i Arbetsdomstolens praxis.

Nedan följer två formuleringar där rätten bättre bemöter förlorande parts invändningar och tydligare visar tankeledet i mål där yrkanden har ogillats:

“[A] har yrkat att [B] solidariskt med [ombud] oberoende av utgången i målet ska förpliktas att ersätta henne för rättegångskostnader (...) på grund av att [B] under målets inledande handläggning framställt invändning om att [B] varit fel part och därigenom orsakat [A] onödiga rättegångskostnader om 20 700 kr. (...) Tingsrätten konstaterar att [B:s] inledande svaromål i och för sig varit otydligt i fråga om [B] vidgått att de haft ett avtal med [A] eller inte, vilket har föranlett att denna fråga fått redas ut vid den muntliga förberedelsen. Mot bakgrund av den inblandning [tredje part] haft i händelseförloppet, sättet [B] har uttryckt sig på och att oklarheterna i denna del relativt snabbt retts ut finner tingsrätten dock inte att det varit fråga om någon uppsåtligt felaktig invändning. Oklarheterna synes snarare hänförliga till [B:s] processovana, snarare än någon vilja att fördröja och fördyra processen. Mot denna bakgrund ska [A:s] yrkande om ersättning för rättegångskostnader grundat på 18 kap. 6 § rättegångsbalken ogillas.”¹¹⁸

¹¹⁸Hämtat från Södertörns tingsrätts dom av den 26 mars 2019 i mål T 4317-18.

“[A] har vidare invänt att åberopad bevisning varit onödig eftersom det varit [A] som haft att styrka vederhäftigheten av den påtalade marknadsföringen. Domstolen konstaterar härvid att frågan om avvisning av bevisning prövats under målets handläggning efter begäran av [A]. Domstolen har inte funnit skäl att avvisa bevisningen. Oaktat att det varit [A] som haft att styrka att marknadsföringen varit vederhäftig kan inte [B:s] åberopande av egen bevisning i ett indispositivt tvistemål i vilket de faktiska omständigheterna inte vitsordats anses medföra att [B] genom försummelse eller vårdslöshet vållat kostnader för [A]. [A:s] yrkande om ersättning ska således avslås.”¹¹⁹

För att i framtiden få mer innehållsrik praxis i rättsgångskostnadsfrågor hade det varit önskvärt att domstolarna i större utsträckning bemötte påståenden i sak, eller skrev med ökad precision – likt ovan – för att ge argumenten i domskälen större tyngd.¹²⁰

¹¹⁹Hämtat från Stockholms tingsrätts dom av den 5 april 2019 i mål PMT 6755–18.

¹²⁰Se Björneke m.fl. (2020) s. 63 för exempel på hur svepande formuleringar kan undvikas.

6. Jämförelse av kostnadsreglerna

Det har i doktrin anförts att det föreligger ett tämligen stort gap mellan att vinnande part blir ersättningsskyldig enligt 18 kap. 6 § rättegångsbalken, och att vinnande parts begärda rättegångskostnader inte ersätts enligt 18 kap. 8 § rättegångsbalken. Bilden är dock inte fullt så enkel. I fråga om parts passivitet är skillnaderna stora, men i fråga om aktiva handlingar verkar det snarast röra sig om nyansskillnader mellan de båda paragraferna. Om man lyfter innebörden av bestämmelserna till en principiell nivå kan konstateras att dessa paragrafer återspeglar samma princip fast på olika sätt: den som vinner en tvist har rätt till ersättning för sina rättegångskostnader så länge de är skäligen. Kostnaderna kan inte vara skäligen om man har ådragit sig dem genom uppsåt eller försumlighet.

6.1 Bestämmelsernas syfte och utveckling

Ursprungstanken med 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken var sannolikt inte att bestämmelserna skulle hamna så nära varandra. De allra första tillämpningarna av 18 kap. 8 § rättegångsbalken vittnar om att syftet med lagen var att förmå parterna till en lojal och rimlig processföring under hela rättegångsförfarandet, genom att definiera nödvändiga kostnader med hjälp av detaljerade kostnadsräkningar. De senaste 60 årens utveckling i rättspraxis har dock medfört en förändring i tillämpningen av lagrummet, där ett processekonomiskt intresse blivit alltmer framträdande.

Syftet med 18 kap. 6 § rättegångsbalken, å andra sidan, har i stort sett alltid varit att främja snabbhet och koncentration i förfarandet. Värt att notera är dock att när lagrummet infördes 1942, syftade "snabbhet och koncentration" i lagmotiven främst på agerandet i själva huvudförhandlingen och att man inte ville ha något onödigt

dröjsmål i den delen.¹²¹ Genom åren har tolkningen vidgats till att inkludera hela processen, vilket kan tala för att lagrummet fått en mer rättsskyddande funktion där vinnande part förhindras att missbruka någon del av processen.

Det är i dagsläget uppenbart att domstolen använder 18 kap. 6 § rättegångsbalken som en processuell sanktion mot en part som har varit försumlig i processen. Reglerna i 18 kap. 8 § rättegångsbalken verkar användas som ett mer subtilt verktyg för att uppnå samma effekt. För att kostnadsansvar ska kunna utgå i enlighet med 18 kap. 6 § rättegångsbalken behöver domstolen uttala att en part har agerat försumligt, vilket framstår som aggressivt i jämförelse med 18 kap. 8 § rättegångsbalken, där det räcker att konstatera att en handling eller kostnad varit onödig. Därav kan det finnas en tendens att domstolen använder 18 kap. 8 § rättegångsbalken även i fall där 18 kap. 6 § borde ha använts – vilket i så fall kan förklara varför 18 kap. 6 § rättegångsbalken är underrepresenterad i praxis.

6.2 Bestämmelsernas tillämpningsområde

Vad gäller hur bedömningen går till vid tillämpning av 18 kap. 6 respektive 8 §§ rättegångsbalken, kan konstateras att båda lagrummen tar hänsyn till om vinnande part under processen har utfört en handling som varit obehövlig eller orsakat onödiga merkostnader. Sådana handlingar kan exempelvis vara att lämna omotiverat omfattade skrivelser eller upprepade justeringar i yrkanden, grunder eller bevisning, samt att göra påståenden eller invändningar som uppenbart saknar fog.

¹²¹Se SOU 1938:44 s. 235 f. Jfr.prop. 1942:5 s. 273 f. vari departementschefen förtydligar vad som åsyftas med koncentration i förfarandet: "För möjliggörande av förhandlingens koncentration till ett enda rättegångstillfälle, huvudförhandlingen, vid vilken parterna muntligen utföra sin talan och förebära bevisningen och som ensam utgör grundlag för domen".

Det som skiljer paragraferna åt är i vilken omfattning ersättning för försumlighet kan utgå. Ersättning enligt 18 kap. 8 § rättegångsbalken är begränsad till det belopp som den vinnande parten har begärt, eftersom domstolen endast kan sätta ned kostnaden. Ett yrkande enligt 18 kap. 6 § rättegångsbalken, å andra sidan, utgår från att den försumliga parten ska ersätta den försumliga partens merkostnader, och den förlorande parten kan således yrka på i princip vilken kostnad som helst.

Ytterligare en väsentlig skillnad mellan 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken är att 18 kap. 8 § rättegångsbalken endast rör åtgärder som aktivt har vidtagits, men inte passivt handlande som till exempel att den vinnande parten inte närvarade vid ett sammanträde och att sammanträdet behövde ställas in till följd av frånvaron. I en sådan situation är den vinnande parten försumlig genom passivitet snarare än aktiv handling. Eftersom passiviteten inte kommer att avspeglas i den vinnande partens kostnadsräkning kan den dock inte utgöra grund för ersättning enligt 18 kap. 8 § rättegångsbalken. Enligt 18 kap. 6 § rättegångsbalken, däremot, anses passivitet utgöra grund för försumlighet och kan således ersättas. Om den vinnande parten i stället hade närvarat vid sammanträdet men framfört påståenden som man borde förstått saknade grund, anses dessa påståenden utgöra en aktiv handling som kan läggas till i kostnadsräkningen och som därmed kan sättas ned enligt 18 kap. 8 § rättegångsbalken.

6.3 Bestämmelserna ur ett partsperspektiv

I det fall en processande part observerar försumlighet hos motparten, erbjuder 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken olika processtaktiska tillvägagångssätt. Se följande exempelsituation:

A och B har haft huvudförhandling i ett mål om skadestånd till följd av sakskada. A har begärt 100 000 kronor i rättegångskostnader. B anser att A:s ombud har fört sin talan på ett vidlyftigt sätt genom att ha skickat in fler handlingar än nödvändigt med många upprepningar.

Om B i det aktuella fallet riskerar att bli förlorande part vill man sannolikt betala så lite i rättegångskostnader som möjligt. B har då två möjliga tillvägagångssätt: antingen att framställa ett eget yrkande om ersättning för merkostnader enligt 18 kap. 6 § rättegångsbalken till följd av A:s försumliga processföring, eller att skydda sig mot A:s kostnadsyrkande enligt 18 kap. 8 § rättegångsbalken genom att göra en invändning mot A:s anspråk.

Vid en första anblick kan det framstå som mest processtaktiskt för B att invända mot A:s kostnadsyrkande enligt 18 kap. 8 § rättegångsbalken. B:s invändning utgör då endast en alternativ förklaring till A:s kostnadsyrkande och därför kommer B sannolikt inte åläggas vare sig åberopsbörda eller bevisbörda för sina påståenden. Det går dock att argumentera för att utfallet i fråga om åberopsbörda hade blivit densamma även om B yrkade på kostnadsansvar enligt 18 kap. 6 § rättegångsbalken, eftersom försumligheten har skett under processens gång och därmed kunnat observeras av rätten. Domstolen förväntas kunna pröva rättegångskostnadsfrågor på eget initiativ och givet att domstolen har kunnat bevittna försumligheten kommer bevis- eller åberopsbördan sannolikt inte att falla på B. Ett eget yrkande enligt 18 kap. 6 § rättegångsbalken kan dessutom vara mer fördelaktigt för B eftersom man då inte blir begränsad till beloppet för A:s kostnadsanspråk utan kan framställa sitt eget. De senaste avgörandena från Arbetsdomstolen, bland annat AD 2016 nr 63 och AD 2018 nr 79 pekar dock på att domstolarna ställer krav på att den icke-försumliga parten ska kunna visa ett utförligt underlag om vilka ökade merkostnader man faktiskt har haft till följd av motpartens försumlighet. Mot bakgrund av denna praxis framstår det således som mindre tyngande och därav mer processtaktiskt för B att framställa

invändningar i de delar åtgärder inte skulle anses vara skäligen påkallade, i stället för att åberopa paragraferna om försumlig processföring.

I det aktuella fallet har B även ett tredje möjligt tillvägagångssätt – att både framställa ett eget yrkande om merkostnad enligt 18 kap. 6 § rättegångsbalken och att invända mot A:s faktaversion i syfte att A:s begärda rättegångskostnader ska sättas ned. På så sätt kan B både få kompensation för sina egna rättegångskostnader, och slippa betala motpartens rättegångskostnader fullt ut. Rättsläget är dock osäkert på detta område.

I ett arrendemål tillämpade rätten bestämmelserna parallellt:

“[A] har vållat [B] kostnader genom påståenden och invändningar som [A] bort inse saknat fog. Den person som företrätt [A] (...) har i det nu aktuella lantmäteriärendet och i detta mål påstått att [A] inte hade någon som helst kännedom om vare sig att [B] var arrendator enligt arrendeavtalet, eller var förstärkarstationen och arrendeområdet var beläget. Av denna anledning är det rimligt att [A] ersätter [B] för den del av [A:s] rättegångskostnader i målet som har sin grund i nämnda påståenden och invändningar från [A:s] sida. Dessa påståenden ingår även som en förutsättning och betydande del i [A:s] eget värdeutlåtande. Det är då rimligt att kommunen inte beviljas ersättning för denna del av kostnaden för värdeutlåtandet, eftersom kostnaden inte har varit skäligen påkallad för att tillvarata [A:s] rätt.”¹²²

Kostnadsreglernas konstruktion förhindrar inte en parallell tillämpning, men avsaknaden av entydig praxis innebär att det är osäkert vilken effekt ett yrkande om merkostnader och invändning om onödig åtgärd faktiskt skulle få i domstol.

6.4 Förslag till omformulering

Målundersökningen visar att 18 kap. 6 och 7 §§ rättegångsbalken tillämpas cirka 30 gånger per år. Som tidigare konstaterat går det i denna framställning inte att dra någon slutsats om huruvida tillämpningen sker ofta eller sällan i jämförelse med andra

¹²²Hämtat från Vänersborgs tingsrätts dom av den 25 februari 2019 i mål F 553-17.

lagregler. Det står dock klart att förutsebarheten i rättstillämpningen försvåras av att vissa delar av regleringen överlappar med 18 kap. 8 § rättegångsbalken. Med hänsyn till utvecklingen i praxis kan det föreligga skäl att de lege ferenda ändra lydelsen i 18 kap. 8 § rättegångsbalken så att rätten vid uppskattningen av skäligen påkallade åtgärder även beaktar merkostnader till följd av parts försumliga processföring, och därmed ta bort det befintliga 18 kap. 6 § rättegångsbalken. En sådan formulering skulle kunna lyda enligt följande:

“Ersättning för rättegångskostnad ska fullt ut motsvara de åtgärder som vinnande part har behövt vidta för att tillvarata sin rätt. Detta inbegriper, men är inte begränsat till, rättegångens förberedande, talans utförande och arvode till ombud eller biträde. Ersättningen ska även innefatta ränta enligt 6 § räntelagen (1975:635) från dagen då målet avgörs till dess att betalning sker.

Om den vinnande parten, genom försumlighet eller uppsåt, har orsakat påtagligt uppskov eller ökade kostnader i rättegången har motparten rätt till ersättning enligt första stycket med ett belopp som svarar mot omfattningen av den försumliga partens handlande eller passivitet. Om merkostnaden för försumlighet överstiger den vinnande partens rättegångskostnader, har motparten alltså rätt till ersättning.

Den förlorande parten ska betala vad som är skäligt med hänsyn till omständigheterna i målet, däribland målets beskaffenhet och omfattning, tvisteföremålets värde och målets betydelse för den vinnande parten.”

I ovan förslag förkortas den ursprungliga lydelsen i 18 kap. 8 § första och andra stycket rättegångsbalken något, och två nya stycken läggs till. Det andra stycket ersätter det tidigare 18 kap. 6 § rättegångsbalken, och de två olika beslutsled som framgår av NJA 1997 s. 854 har kodifierats i lagrummets första och tredje stycke. De tre styckena utgör grund för en gemensam bedömning av rättegångskostnadernas skälighet och omfattning, till skillnad från separata bedömningar av försumlig processföring respektive omfattning enligt nuvarande rättsläge.

Ur materiell synpunkt är det nya lagförslaget till fördel både för processande parter och för domstolarna. Förslaget tydliggör hur domstolen ska gå tillväga i sin bedömning, samt vilken del av lagrummet en processande part ska rikta in sin argumentation på för att nå framgång. I stället för att specificera försumlighetsgrunderna direkt i andra stycket används formuleringen “genom försumlighet eller uppsåt, har orsakat påtagligt uppskov eller ökade kostnader i rättegången” som ett paraplyuttryck. Det går att argumentera för att det finns svårigheter i att uppskatta det ekonomiska värdet av ett påtagligt uppskov, men i likhet med nuvarande rättsläge övervägs dessa svårigheter av intresset att främja ett snabbt och billigt förfarande. Vidare kan argumenteras för att mer specificerade försumlighetsgrunder skulle kunna bidra till att minimera tolkningsmöjligheterna av lagrummet. Eftersom man aldrig på förhand kan veta hur en part kommer att processföra, kan man dock aldrig vara helt säker på hur lagrummet kommer att tolkas och därför kan det anses vara mer relevant att använda ett brett uttryck som omfattar flera tänkbara situationer. De olika försumlighetsgrunder som har uppstått i tidigare praxis kan räknas upp i lagmotiven för att komplettera lagtexten och förtydliga i vilka situationer lagrummet kan tänkas bli tillämpligt. Liknande avvägningar har gjorts i exempelvis 2 kap. 1 § skadeståndslagen (1972:207), och 27 § köplagen (1990:931) där en bred formulering kompletteras av uppräknningar i lagmotiv och doktrin.

Ur processuell synpunkt innebär förslagets andra stycke att domstolen i sin bedömning inte behöver välja mellan att tillämpa bestämmelsen om försumlig processföring i 18 kap. 6 § rättegångsbalken, eller skäligen påkallade åtgärder i 18 kap. 8 § rättegångsbalken. Givet att rätten kan uppskatta värdet på vinnande parts försumlighet blir motparten i det föreslagna lagrummet inte heller bunden av vinnande parts kostnadsyrkande. Det går dock att argumentera för att det nya förslaget inte gör det lättare för part att visa vad som är ett “påtagligt uppskov” eller

“ökade kostnader”, vilken kan få effekten att en icke-försumlig part avstår från att göra en invändning trots att försumlig processföring har skett. Därutöver finns en risk att det nya lagrummet uppmuntrar domstolen att sätta ned vinnande parts yrkade ersättning, vilket inte rimmar väl med rättsskyddsteorin. Oavsett processuell verkan, innebär dock lagförslaget en möjlighet för rätten att göra en helhetsbedömning som både tar hänsyn till ökningen i målets omfattning till följd av försumligheten, samt till de onödiga åtgärder som ligger till grund för försumligheten. Därigenom kommer rätten och parterna i diskussioner om ersättningens omfattning alltid att ha försumlig processföring i åtanke, vilket i bästa fall ökar parternas medvetenhet om att ersättningsbeloppet kan sättas ned. Medvetenheten kan fylla en preventiv funktion där parterna är mer omsorgsfulla i sitt processande, vilket i sin tur kan anses främja intresset av rimlig och lojal processföring i förfarandet.

Den ursprungliga formuleringen i 18 kap. 8 § rättegångsbalken om att ersättning ska utgå “såvitt kostnaden varit skäligen påkallad” ersätts i det nya lagförslaget med en helhetsbedömning i tre steg. I lagförslagets första stycke stadgas att behövliga åtgärder för att tillvarata parts rätt ska ersättas. I andra stycket stadgas att vinnande parts ersättning kan sättas ned med ett belopp som svarar mot partens försumliga eller uppsåtliga handlande eller passivitet. I det tredje stycket stadgas en skälighetsbedömning som i viss mån liknar bedömningen av vad som utgör skäligt pris för en tjänst.

En fördel med att specificera bedömningen i tre steg är att den sannolikt inte ger upphov till andra tolkningar av hur ersättningen ska beräknas. Det kan då bli enklare för domstolen att motivera sina resonemang, vilket i sin tur kan bidra till att minska förekomsten av svepande och allmänt hållna formuleringar i domskälen. Det nya förslaget kan även göra det enklare att beakta såväl vinnande parts onödiga åtgärder

som den förlorande partens onödiga rättegångskostnader till följd av försumlighet. Dessutom kan den specificerade bedömningsmetoden vara fördelaktig ur ett partsperspektiv eftersom båda parter kan vara säkra på hur bedömningen går till, och därmed bättre veta hur de ska argumentera för eller emot en särskild rättegångskostnad.

Förslaget kan kritiseras för att begränsa både rätten och anspråkskrävande parter till ett enda tillvägagångssätt för att fastställa rättegångskostnader. Ur ett rättskyddsperspektiv är det dock centralt att lagrummet utformas tillräckligt tydligt för att båda parterna ska kunna förutse hur ett framtida förfarande kan gå till, vilket även främjar ett snabbt och koncentrerat förfarande. Å andra sidan kan förslaget kritiseras för att inte tillräckligt understryka att samtliga bedömningar faller under domstols officialprövning och att det därmed rör sig om skälighetsuppskattningar vare sig bedömningen sker enligt stycke ett, två eller tre. Alternativet hade dock varit att upprepa formuleringar om skälighet i varje stycke, vilket riskerar att bli övertydligt

7. Sammanfattande slutsatser

I 18 kap. 1 § rättegångsbalken formuleras huvudregeln för ersättning av rättegångskostnader, vilket är att förlorande part ska ersätta den vinnande partens rättegångskostnader. I 18 kap. 8 § rättegångsbalken kompletteras huvudregeln med olika kriterier för rättegångskostnadernas omfattning, samt för bedömningen av dem. Centralt i lagrummet är att ersättning ska utgå för de kostnader som varit skäligen påkallade för att tillvarata partens rätt. Varianter av denna bestämmelse har funnits sedan 1734 års rättegångsbalk, men började tillämpas ändamålsenligt först när rättsskyddsteorin blev mer framträdande i svensk rätt och befästes slutligen i 1942 års rättegångsbalk. Praxis från senare år visar att tillämpningen av 18 kap. 8 § rättegångsbalken har växlat från att främst tillgodose ett ändamål om lojal och rimlig processföring, till att i större utsträckning uppfylla ändamålet om en processekonomiskt effektiv rättegång.

Vidare stadgas i 18 kap. 6 § rättegångsbalken att merkostnader och uppskov som har uppstått till följd av försumlighet ska ersättas oavsett utgången i målet. Stöd för denna bestämmelse har funnits sedan äldre rätt, men den kom inte till uttryck i svensk lag förrän i 1942 års rättegångsbalk. Bestämmelsen används som ett processuellt verktyg för att sanktionera en försumlig part under rättegången. När lagrummet infördes var det huvudsakliga syftet att främja snabbhet och koncentration under huvudförhandlingen, men genom åren har tillämpningen sträckt sig till mer än bara huvudförhandlingen, och numera omfattas även förberedelsestadiet av lagrummet. Därutöver har praxis tillkommit som definierar fler försumlighetsgrunder.

Den genomförda målundersökningen visar att bestämmelserna om försumlig processföring tillämpas i ett trettiotal domar varje år och att bestämmelserna överlag

verkar användas på ett övervägande ändamålsenligt sätt. I slutet av 80-talet gjordes en lagändring i 18 kap. 14 § andra stycket rättegångsbalken som gav domstolen möjlighet att pröva frågan om rättegångskostnader ex officio och som verkar ha fått önskad effekt, om än i liten utsträckning. Flertalet domar innehåller dock svepande domskäl som gör det svårt att dra slutsatser om domstolens överväganden, vilket riskerar att skapa ytterligare svårigheter i tillämpningen som i förlängningen kan hämma ny överrättspraxis.

Vid en jämförelse av 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken framgår att båda lagrummen återspeglar samma princip, nämligen att den som vinner en tvist har rätt till ersättning för sina rättegångskostnader så länge de är skäligen, och att rättegångskostnader inte kan vara skäligen om vinnande part har ådragit sig dem på grund av sin egen försumlighet. En väsentlig skillnad mellan bestämmelserna är dock att 18 kap. 6 § rättegångsbalken även kompenserar försumlig parts passiva försumlighet. Trots att lagrummen enligt ordalydelse föreskriver två olika tillvägagångssätt, har de över tid utvecklats till att användas överlappande i situationer där en part vidtar onödiga åtgärder genom aktiv handling under processen. Tillämpningen skiljer sig dock i omfattning: för 18 kap. 8 § rättegångsbalken finns mycket praxis att tillgå som gör tillämpningen mer detaljerad och förutsebar, men för 18 kap. 6 § rättegångsbalken är rättsläget mer oklart.

Med hänvisning till lagrummens utveckling i praxis, kan det finnas skäl att omformulera ordalydelsen i 18 kap. 8 § rättegångsbalken för att ersätta den befintliga 18 kap. 6 § rättegångsbalken. Detta kan exempelvis åstadkommas genom att införa ett nytt stycke som stadgar att rättegångskostnaderna kan komma att sättas ner med ett belopp som motsvarar vinnande parts försumliga processföring. Att försumlig processföring vägs in i ersättningens allmänna omfattning skulle kunna medföra att

bestämmelsens tillämpning blir mer förutsebar och därmed fyller ett starkare rättsskyddande intresse. Att inkludera en formulering om försumlighet i bestämmelsen om rättegångskostnadernas omfattning kan även få effekten att påminna såväl rätten som parterna om att inte orsaka onödigt uppskov eller kostnader i processen, vilket kan fylla en preventiv funktion som främjar snabbheten och koncentrationen i förfarandet.

8. Avslutande reflektion

Denna uppsats blev både längre och mer omfattande än vad jag hade räknat med. Samtidigt har frågan för uppsatsen motiverat en bred analys och en gedigen genomgång av såväl under- som överrättspraxis för att på allvar kunna dra väl underbyggda slutsatser.

Vad har då analysen mynnat ut i? Kan de båda lagrummen samexistera? Det enkla svaret är ja. Bestämmelserna har både tillämpats och utvecklats sedan de först infördes år 1942 utan att skapa några större problem. Vad gäller uppfattningen om att reglerna i 18 kap. 6 § rättegångsbalken tillämpas sparsamt, har jag i denna undersökning kunnat konstatera att besluten om särskilt kostnadsansvar uppgår till minst 30 mål per år för de senaste fem åren. Det innebär en ökning i absoluta tal till skillnad från tidigare uppskattningar om 10 mål per år – inklusive mål om försumlighet *före* rättegångsförfarandet – men det går alltså inte att dra några slutsatser om vad som är “ofta” eller “sällan” i jämförelse med tillämpningen av 18 kap. 8 § rättegångsbalken.

Vid en närmare anblick blir bilden dock mer komplicerad. I min undersökning har jag kunnat belysa vissa aspekter av lagrummens tillämpning som inte är helt genomtänkta. Därutöver är det troligt att rätten allt oftare tillämpar 18 kap. 8 § rättegångsbalken i stället för 18 kap. 6 § rättegångsbalken, vilket kan förklara varför 18 kap. 8 § rättegångsbalken har en omfattande praxis till skillnad från 18 kap. 6 § rättegångsbalken där rättsläget är mer osäkert. Det är inte nödvändigtvis ett problem att det finns mer praxis på det ena området än det andra, men frågan är om denna utveckling har inverkat på ursprungssyftet med 18 kap. 6 rättegångsbalken. När de båda kostnadsreglerna infördes, representerade de två ytterligheter: å ena sidan intresset för snabb och billig konfliktlösning, å andra sidan processens rättskyddande

funktion. Att rätten nu verkar tillämpa 18 kap. 8 rättegångsbalken i större utsträckning, kan tyda på ett skifte i balansen mellan dessa två ytterligheter.

I äldre rätt präglades domstolens verksamhet av ett straffteoretiskt synsätt där syftet var att bestraffa den förlorande parten. Genom åren har dock perspektivet förändrats, och idag tenderar verksamheten att handla om sakfrågan snarare än om parten. I frågor om rättegångskostnader är det möjligt att den mer omfattande tillämpningen av 18 kap. 8 § rättegångsbalken kan förklaras med att paragrafen är mindre konfrontativ till sin natur än 18 kap. 6 § rättegångsbalken, och därmed mer anpassad till domstolens synsätt. Om så är fallet kan det finnas en poäng i att omformulera lagen så att den återspeglar domstolens faktiska behov. Om kostnadsreglerna ska fortsätta samexistera är jag av åsikten att domstolen bör eftersträva färre svepande formuleringar och större tydlighet i fråga om hur stort domstolarnas och parternas spelrum får vara – med andra ord, var går gränsen mellan onödig åtgärd och försumlig processföring?

När jag nu ska inleda mitt yrkesliv som jurist kommer jag med största sannolikhet att stöta på försumlig processföring och rättegångskostnader ute på det juridiska slagfältet. Efter denna framställning känner jag mig i alla fall något tryggare i att hantera en sån situation. För att avsluta som jag inledde:

The question at issue is only a question of costs, a mere bud on the forest tree of a parent suit, and really will come to a settlement in one of these days.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Sverige

Nya lagberedningen. *Principbetänkande angående rättegångsväsendets ombildning, 1884.*

SOU 1926:33. *Processkommissionens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning.*

SOU 1938:44. *Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk.*

Prop. 1942:5. *Förslag till ny Rättegångsbalk.*

NJA II 1943. *Den nya rättegångsbalken.*

SOU 1982:26. *Översyn av rättegångsbalken: delbetänkande.*

Prop. 1986/87:89. *Om ett reformerat tingsrättsförfarande.*

Ds 1988:66. *Några processrättsliga spørsmål.*

Prop. 1996/97:9. *Ny rättsjälpstag.*

Prop. 1999/2000:26. *Effektivisering av förfarandet i allmän domstol.*

Litteratur

Böcker

Bellander, Henrik. *Rättegångskostnader: om kostnadsbördan i dispositiva tvistemål.*

Diss. Uppsala: Iustus, 2017. [Cit. Bellander (2017)]

Björneke, Britt, Bohlin, Fredrik, Hagsgård, Marie & Sundin, Maria. *Klarspråk i domar*. Lund: Studentlitteratur, 2020. [Cit. Björneke m.fl. (2020)]

Brolin, Thore, Rehnström, Åke, Widebeck, Magnus & Gleiss Wilborg, Fanny. *Twistemålsprocessen 2 en handledning för huvudförhandlingen*. Stockholm: Wolters Kluwer, 2016. [Cit. Brolin m.fl (2016)]

Dickens, Charles & Brown, Hablot Knight. *Bleak House*. New York: Knopf, 1991. [Cit. Dickens (1852)]

Ekelöf, Per Olof, Andersson, Simon, Bellander, Henrik, Bylund, Torleif, Edelstam, Henrik & Pauli, Mikael. *Rättegång Tredje häftet*. Stockholm: Norstedts juridik, 2018. [Cit. Ekelöf m.fl. (2018)]

Gemmel, Hugo. *Om rättegångskostnadsersättning i civila mål*. Diss. Uppsala: Univ., 1900. [Cit. Gemmel (1899)]

Heuman, Lars. *Advokatens rättsutredningar: metod och ansvar*. Stockholm: Juristförlaget, 1987. [Cit. Heuman (1987)]

Jacobsson, Ulla. *Parts kostnad i civilprocess: idéhistorisk utredning och synpunkter på kostnadsreglernas funktion*. Norstedt, Diss. Lund: Univ., 1964. [Cit. Jacobsson (1964)]

Kallenberg, Ernst. *Svensk civilprocessrätt. Bd. 2.7*. Lund: Gleerup, 1939. [Cit. Kallenberg (1939)]

Lindell, Bengt. *Civilprocessen: rättegång samt skiljeförfarande och medling*. Uppsala: Iustus förlag, 2017. [Cit. Lindell (2017)]

Lindell, Bengt. *Processuell preklusion: av nya omständigheter eller bevis rörande saken*. Stockholm: Norstedts juridik, 1993. [Cit. Lindell (1993)]

Munktell, Henrik. *Rättegångskostnader i administrativ process*. Uppsala: Lundequistska bokh., 1937. [Cit. Munktell (1937)]

Nordh, Roberth. *Processens ram i tvistemål: om yrkande och grunder, ändring av talan m.m.* Uppsala: Iustus, 2019. [Cit. Nordh I (2019)]

Olivecrona, Karl. *Rätt och dom*. Stockholm: Norstedt, 1960.
[Cit. Olivecrona (1960)]

Wejedal, Sebastian. *Rätten till biträde: om biträdeskostnaders hantering vid svenska domstolar*. Diss Göteborg: Göteborgs universitet, 2017. [Cit. Wejedal (2017)]

Westberg, Peter. *Civilrättskipning I*. Stockholm: Norstedts Juridik, 2021.
[Cit. Westberg (2021)]

Westberg, Peter. *Anskaffning av bevisning i dispositiva tvistemål*. Stockholm: Norstedts Juridik, 2010. [Cit. Westberg (2010)]

Wildte, Sigurd. *Om kostnader i civil rättegång och deras gäldande*. Diss. Stockholm: Högsk., 1931. [Cit. Wildte (1931)]

Artiklar

Almkvist, Gustaf & Elofsson (numera Berntorp). 'Rättegångskostnader i förenklade tvistemål' I: Svensk Juristtidning 2013, s. 150–168. [Cit. Almkvist & Elofsson (2013)]

Bellander, Henrik & Berntorp, Niklas. 'Om tillämpning av rättegångsbalkens kostnadsregler i skiljeförfaranden' I: Svensk Juristtidning 2020, s. 747–769.

[Cit. Bellander & Berntorp (2020)]

Cars, Thorsten. 'Parts kostnad i civilprocess' I: Svensk Juristtidning 1965, s. 183–194.

[Cit. Cars (1965)]

Hassler, Åke. 'Spörsmål om rättegångskostnad i tvistemål' I: Svensk Juristtidning 1961, s. 417–430. [Cit. Hassler (1961)]

Heuman, Lars. 'Kan en part förvägras kostnadsersättning på grund av att han utfört sin talan oombedd' I: Festskrift till Ronney Hagelberg. Jure Förlag, Stockholm, 2016, s. 77–91. [Cit. Heuman (2016)]

Heuman, Lars. 'Skäligt ombudsarvode i tvistemål där klienten inte beviljats rättshjälp' I: Juridisk Tidskrift 1997–98 s. 796–808. [Cit. Heuman (1997/98)]

Kleineman, Jan. 'Rättsdogmatisk metod' I: Juridisk metodlära, Studentlitteratur, Lund, 2018, s. 21–46. [Cit. Kleineman (2018)]

Ljungholm, Carl. 'Anm. av S.Wildte: Kostnader i civil rättegång' I: Svensk Juristtidning 1932, s. 226–242. [Cit. Ljungholm (1932)]

Olsen, Lena. 'Rättsvetenskapliga perspektiv'. Svensk Juristtidning 2004, s. 105–145. [Cit. Olsen (2004)]

Schöldström, Patrik. 'Litteratur'. Svensk Juristtidning 2018, s. 415–419. [Cit. Schöldström (2018)]

Waddams, Stephen M. 'Judicial discretion'. I: Oxford University Commonwealth Law Journal 2001, s. 59–71. [Cit. Waddams (2001)]

Lagkommentarer

Gärde m.fl. Rättegångsbalk (1942:740), kommentaren till 18 kap.

[Cit. Gärde m.fl. (1949)]

Bellander, Henrik. Rättegångsbalk (1942:740), kommentaren till 18 kap.

[Cit. Bellander (2018)]

Fitger m.fl. Rättegångsbalk (1942:740), kommentaren till 18 kap.

[Cit. Fitger m.fl. (2020)]

Övrigt

Domstolsstatistik 2020. Skrift utgiven av Domstolsverket 2020.

Rättsfallsförteckning

Sverige

Högsta domstolen

NJA 1929 s. 471

NJA 1949 s. 774

NJA 1953 s. 269

NJA 1961 s. 157

NJA 1963 s. 356

NJA 1964 s. 295

NJA 1983 s. 542

NJA 1987 s. 621 II

NJA 1990 s. 14

NJA 1991 s. 28

NJA 1994 s. 654

NJA 1997 s. 79

NJA 1997 s. 854

NJA 2009 S. 441

NJA 2014 s. 877

NJA 2018 s. 255

Notisfall

NJA 1971 not. C 242

Arbetsdomstolen

AD 1998 nr 13

AD 2001 nr 13

AD 2005 nr 30

AD 2016 nr 63

AD 2018 nr 79

Hovrätter

SvJT 1952 s. 843

RH 1981:164

RH 1983:125

RH 1992:86

RH 1998:87

RH 2000:14

Bilaga 1: Sammanställning över undersökta försumlighetsdomar

Mål som vunnit bifall är markerade med asterisk () efter målnumret.*

Hovrätterna		Svea hovrätt	
Göta hovrätt		2020-12-11	PMÖ 9865-20
2019-11-07	T 1864-18*	2020-11-17	ÖH 4455-20
2018-07-04	T 1835-17	2020-11-16	T 6465-18
2018-03-29	Ö 590-17*	2020-11-04	T 2723-18
2017-05-18	Ö 2261-2264-16*	2020-10-22	T 13284-19
2016-12-30	Ö 2962-16	2020-10-05	ÖH 12948-19
2016-12-29	Ö 1926-16*	2019-11-27	T 10191-17
		2019-10-18	FT 10763-18
		2019-06-28	PMT 3854-18
Hovrätten för Nedre Norrland		2019-06-05	M 560-19
2020-02-12	T 526-19*	2019-03-28	PMT 360-18
2017-06-02	Ö 417-16	2019-03-22	PMT 5885-18*
2016-11-11	T 982-15	2018-12-12	T 10768-17
		2018-10-16	T 6862-17
Hovrätten över Skåne och Blekinge		2018-07-06	ÖH 9209-17
2020-10-08	T 3345-19	2018-05-17	ÖH 10287-17
2020-07-08	T 3600-19	2018-04-13	T 1992-17*
2016-04-28	T 821-15*	2018-02-28	T 2697-17
		2018-02-22	T 5180-17*
Hovrätten för Västra Sverige		2017-12-19	T 9567-16
2019-12-09	T 3756-18	2017-04-04	M 4844-15*
2017-12-15	T 2819-16*	2017-02-10	T 4012-16
		2016-12-23	T 345-16
Hovrätten för Övre Norrland		2016-04-14	Ö 9618-15
2017-10-25	T 877-16*	2016-04-01	T 4665-15*
2016-05-20	T 975-15*		

Tingsrätterna

Alingsås tingsrätt

2019-03-05 T 1539-18
2017-09-13 T 1911-15*
2017-07-21 T 1314-16*

Attunda tingsrätt

2020-11-18 T 3407-20
2020-11-05 T 11999-18
2020-09-07 FT 4345-20
2020-06-18 T 4693-19*
2020-06-18 FT 8244-19*
2020-06-12 FT 10549, 10551, 10552,
10554-19
2020-04-07 T 7019-18*
2020-01-30 FT 1831-19*
2018-11-05 T 5319-17
2018-10-31 T 2780-18*
2018-10-18 FT 8439, 8441-16
2018-10-17 T 9880-16
2018-03-12 FT 2632-17
2017-12-21 FT 7414-16
2017-12-20 T 3597-16
2017-10-23 T 6874-15
2017-09-20 T 10599-15*
2017-06-19 T 2682-16
2017-06-14 T 5849-14*
2016-09-22 T 8200-14
2016-05-24 T 10984-15

Blekinge tingsrätt

2019-11-29 T 329-19
2018-12-14 T 2809-17

2018-09-06 T 2125-17
2017-12-22 T 634-16
2017-08-24 FT 2159-15

Borås tingsrätt

2020-11-23 FT 1400-19
2020-08-18 FT 1258-20
2018-03-29 T 710-16*
2017-10-05 FT 704-17

Eksjö tingsrätt

2020-10-12 T 2040-19*
2020-02-11 T 165-19*
2019-05-07 T 828-18

Eskilstuna tingsrätt

2020-07-07 T 3720-18
2017-02-08 T 2048-14*

Falu tingsrätt

2016-06-20 T 3973-15*

Gotlands tingsrätt

2017-02-24 T 346-16

Gällivare tingsrätt

2018-05-11 T 347-15

Göteborgs tingsrätt

2021-02-26 T 17236-20*
2021-01-18 FT 9541-20*
2020-12-18 T 6013-18*
2020-12-17 FT 7939-20

2020-10-29 T 5442-20*
 2020-10-29 T 15568-19*
 2020-10-05 T 3027-20
 2020-07-08 T 8364-20*
 2019-12-16 FT 16003, 16114-19
 2019-06-17 FT 15375-18*
 2019-06-14 T 2758-18*
 2019-05-29 T 7042-18
 2019-04-25 T 16970-18*
 2019-04-01 T 14210-16
 2019-03-27 FT 2010-18
 2019-03-21 FT 16195-18*
 2019-02-19 FT 1292-18
 2018-06-27 T 11879-16
 2018-06-18 T 9395-17
 2018-03-27 T 6896-17
 2018-02-21 T 2998-17*
 2018-01-18 T 4579-17*
 2017-11-01 T 8730-16
 2017-10-27 T 10948-16
 2017-10-05 T 14372-16*
 2017-06-22 FT 13791-16
 2017-03-28 T 3450-16*
 2017-02-24 T 2967-16*
 2016-12-20 FT 7594-16*
 2016-10-10 T 13186-15*
 2016-09-27 T 4135-16*
 2016-07-07 FT 11217-15*
 2016-06-20 FT 13692-15*
 2016-04-20 T 5056-15, 11573-15
 2016-03-22 FT 7160-15

Halmstads tingsrätt

2020-02-13 T 37-19
 2018-06-25 T 868-16
 2017-07-07 T 1007-16*
 2016-11-02 T 1764-14
 2016-05-02 FT 2335-15*

Haparanda tingsrätt

2017-06-08 FT 755-16*

Helsingborgs tingsrätt

2020-04-03 B 3088-19
 2018-09-18 T 1103-17
 2018-06-21 T 802-17
 2018-03-21 T 3219-16
 2017-12-20 FT 1620-17*

Hässleholms tingsrätt

2018-01-15 T 1211-1214, 446-16

Jönköpings tingsrätt

2017-04-25 T 499-16*

Kalmar tingsrätt

2019-07-08 T 2556-17, 1980-18

Linköpings tingsrätt

2018-09-04 T 4383-17
 2016-04-27 T 1707, 2059-13

Luleå tingsrätt

2020-04-29 T 1020-18
 2020-02-25 T 3601-18*

Lunds tingsrätt

2020-03-20 T 5020-18*
2019-05-27 T 6219-18
2018-10-01 T 2094-17
2018-02-26 FT 956-17
2017-05-31 T 1588-16

Lycksele tingsrätt

2016-10-27 T 33-16

Malmö tingsrätt

2021-02-24 T 5188-19*
2021-02-12 T 4486-19*
2021-02-08 FT 2610-19*
2021-01-20 T 7037-20*
2020-11-10 B 4007-18
2020-10-07 T 6093-19
2020-05-27 T 5200-17*
2019-11-08 T 10198-17*
2019-09-24 T 2144-18
2019-04-15 T 8803-17
2018-12-17 T 10583-17
2018-08-28 FT 3222-18
2018-02-13 T 7709-16*
2017-12-18 T 6808-16*
2017-10-30 T 1886-16
2017-10-11 T 11139-15
2017-06-05 T 286-10*
2017-03-10 FT 3420-16*
2016-12-01 T 503-16*
2016-10-03 T 11174-15*
2016-06-23 T 2945-15
2016-05-26 T 203-16

2016-05-24 T 998-15*
2016-04-19 T 3114-15*
2016-03-08 T 11560-14*

Mora tingsrätt

2020-11-30 FT 924-20
2019-11-19 T 580-19*
2016-11-15 FT 242-16

Nacka tingsrätt

2020-12-15 T 408-18, 699-19
2020-10-28 M 5072-19
2020-03-09 F 8577-18*
2020-03-08 M 7289-16
2020-02-27 T 1250-19*
2019-12-11 F 519-19
2019-11-21 M 8478-18
2019-10-25 FT 2720-19
2019-06-07 T 630-17*
2018-05-30 T-3089, 4303-15
2018-03-08 M 7289-16
2017-12-14 M 1439-07
2017-01-04 T 4372-15
2016-06-20 FT 895-16

Norrköpings tingsrätt

2020-10-26 FT 1939-20
2018-04-18 T 2222-14*
2018-02-22 T 1679-17
2017-07-17 T 2704-16*

Norrtälje tingsrätt

2018-10-22 T 698-17*

2018-06-18	T 730-16*	2017-01-16	T 1413-16*
2017-03-16	T 1446-15*	2016-11-28	T 7980-15
		2016-10-10	FT 4322-16*
Nyköpings tingsrätt		2016-09-08	T 7683-15
2019-06-20	T 415-18, 187-19	2016-03-10	T 4439-15*
2018-10-11	T 101-17		
2018-04-30	T 2626-16, 504-17*	Stockholms tingsrätt	
		2021-01-29	T 14862-19
Skaraborgs tingsrätt		2020-12-22	T 17186-19
2020-11-13	T 1956-20	2020-12-11	PMT 15833-18
2018-02-12	T 1112-17	2020-11-16	FT 7131-20
		2020-10-30	T 9583-19
Skellefteå tingsrätt		2020-10-23	T 7512-19
2020-12-09	T 655-18	2020-10-07	T 691-19
		2020-09-16	T 8464-18
Solna tingsrätt		2020-06-18	T 16186-19
2021-02-18	FT 6653-20	2020-06-05	T 10040-18*
2021-02-03	T 10398-19	2020-04-22	FT 9938-19
2020-12-16	T 3688--19	2020-02-14	FT 15314-19
2020-04-02	T 3351-19	2020-01-13	T 2655-18
2019-11-13	T 2931-18	2019-07-31	T 8261-18
2019-08-29	FT 2695-19*	2019-06-27	PMT 9839, 9848, 9850-17
2019-08-02	T 5384-18	2019-06-14	PMT 8048-18
2019-06-17	T 10362-18	2019-06-13	T 12473-17
2018-11-14	T 6471-16	2019-04-12	T 11505-16*
2018-04-17	T 8903-16*	2019-04-05	PMT 6755-18
2018-03-23	FT 6320-17*	2019-03-08	T 5761, 3417-18*
2018-03-19	T 7269-16	2019-02-28	FT 5072-18
2018-03-07	T 2059-17*	2018-12-12	T 15963-17
2018-02-16	T 9217-16	2018-11-13	FT 3962-18
2017-10-23	T 7969-14	2018-10-31	T 4549-17*
2017-06-09	T 5270-16	2018-10-18	FT 7450-18*
2017-03-29	T 1256-17	2018-10-18	FT 3957-18

2018-10-12	T 4816-17	2016-10-13	T 10516-15
2018-07-02	T 15893, 15413-15*	2016-10-07	T 12865-14
2018-06-28	T 2087-16	2016-09-15	T 18628-13
2018-06-12	T 9932-17	2016-07-18	T 3485, 3488, 3491-15*
2018-05-18	PMT 4678-17*	2016-07-05	T 14939-14*
2018-05-17	T 18111-13*	2016-05-23	T 9303-15
2018-05-03	T 17356-14*	2016-04-20	T 11020, 12411-15
2018-05-02	PMT 14315-15		
2018-04-20	T 5862-17	Sundsvalls tingsrätt	
2018-03-16	PMT 10749-16*	2019-10-16	FT 2440-18
2018-02-19	PMT 15691-16		
2017-12-01	T 7747-11	Södertälje tingsrätt	
2017-11-16	T 5352-16	2020-03-09	T 3432-18
2017-10-26	FT 7845-16	2019-09-18	T 315–316-18
2017-10-24	T 14774-16		
2017-10-16	PMT 216, 13413-16*	Södertörns tingsrätt	
2017-10-06	T 15079-16, 3075-17	2021-02-24	T 1818-20*
2017-10-03	T 7821-15	2020-06-18	T 3035-19
2017-09-12	T 7859-17, 7282-16*	2020-02-21	T 18285-18
2017-07-14	T 5202-14, 16649-15	2020-01-27	T 16993-17, T 6236-18*
2017-06-19	T 10361-14	2019-10-03	T 13742-18*
2017-06-08	T 9710-15	2019-09-27	T 605-19
2017-05-30	T 7282-16	2019-09-03	FT 8744-19
2017-05-03	T 1151-16	2019-05-31	FT 1375-19
2017-04-28	T 5706-15	2019-05-06	T 3018-18
2017-04-21	T 15389-15	2019-04-29	T 14639-17*
2017-03-24	T 3681-16*	2019-03-28	T 2086-18*
2017-03-24	T 6224-15*	2019-03-26	T 16088-18*
2017-03-20	PMT 13005-16*	2019-03-26	T 4317-18
2017-03-09	T 2976-16	2018-12-21	T 6357-18*
2016-12-23	PMT 8651-12*	2018-10-31	FT 13995-17*
2016-12-13	T 17536-14	2018-05-21	T 8220-17
2016-11-04	FT 581-16	2018-02-02	T 16066-16*

2017-06-13	T 14390-16	2020-01-24	F 2906-19*
2016-11-17	T 9624-15	2020-01-21	F 1997-19
2016-10-14	T 6802-15	2019-10-15	F 1784-18
2016-06-23	FT 1998-16	2019-02-25	F 553-17*
2016-06-15	T 7235-15	2018-11-22	T 3463-17

Uddevalla tingsrätt

2020-06-26 FT 2413-18, 3060-18

Umeå tingsrätt

2019-01-10 M 1914-18

2016-09-15 T 123-16*

Värmlands tingsrätt

2020-06-24 T 1865-19

2019-06-11 FT 4943-18

2019-05-27 T 208-17

2017-07-17 FT 5526-16

2016-06-15 FT 4555-15

Uppsala tingsrätt

2019-02-28 T 5261-17

2018-06-05 T 5798-17, 5801-17

2018-04-04 T 6037-16*

2017-05-05 T 4383-15*

2016-11-21 T 3263-14, 4204-15

2016-09-09 FT 6638-15

2016-06-23 T 728-15*

Västmanlands tingsrätt

2021-02-05 T 3695-20

2020-12-30 FT 4462-20

2020-10-23 FT 4960-20

2020-10-05 FT 1242-20

2020-09-14 FT 4692-13

2020-08-07 FT 5303-19

2019-03-14 FT 2607-16*

2018-04-12 FT 5272-16

2018-04-10 T 1637-17*

2017-10-10 T 5974-13

2017-10-05 T 2896-16

2017-02-03 FT 3296-15

2017-02-03 FT 4150-15

2017-01-31 T 5187-15*

2016-12-15 T 284-14

2016-11-01 T 996-14

2016-10-14 T 861-15

2016-08-30 T 4166-15*

Varbergs tingsrätt

2020-05-28 T 786-19*

2020-05-26 T 2057-19*

2020-05-13 T 2709-18

2019-04-04 T 1572-17

2019-02-05 FT 2618-16

2017-04-25 T 834-14*

Vänersborgs tingsrätt

2020-12-11 T 2509-20*

2020-02-27 M 1221-19

Växjö tingsrätt

2021-01-22 T 3748-16
2020-12-17 M 2949-19*
2020-09-28 T 3003-18
2020-07-03 F 6198-18
2020-02-28 FT 4658, 5150, 5151,
5173, 5006, 4763, 4764, 4761, 4997, 4999,
5000, 5002-19*
2019-06-13 T 3948-18
2018-10-15 T 5438-17
2018-03-16 F 4863-16*

Ystad tingsrätt

2020-10-27 T 3694-19*
2016-06-15 T 37-14*

Örebro tingsrätt

2018-03-27 T 1424-17
2017-01-03 T 3253-16*
2016-07-01 T 2087, 2149, 2086, 2110-
14*
2016-06-01 T 446-13*
2016-03-23 T 2962-14

Östersunds tingsrätt

2019-05-13 T 2347-15*
2019-03-18 T 1272-16*
2019-03-01 T 1350-18*
2019-02-28 M 691-18*
2018-04-12 T 1167-17*

Specialdomstolar**Arbetsdomstolen**

2020-01-29 AD 2020 nr 4
2018-12-19 AD 2018 nr 79
2018-11-28 AD 2018 nr 74*
2017-04-05 AD 2017 nr 22
2017-03-01 AD 2017 nr 10
2016-11-02 AD 2016 nr 63
2016-03-23 AD 2016 nr 21

Hyres- och arrendenämnden i Göteborg

2020-02-05 4994-19*

Hyres- och arrendenämnden i Stockholm

2019-09-19 8982-18*

Marknadsdomstolen

2016-06-03 B 6/14*
2016-03-24 B 3/13